

Koledar

za prestopno leto

1956

D / 544 / 1990

TRINKOV
KOLEDAR
ZA BENEŠKE SLOVENCE

ZA PRESTOPNO LETO

1 9 5 6

Založba: Rev. Val. Reven in delavci
Beneške Slovenije v Belgiji

Tisk. Budin -²Gorica

LETO 1956

je prestopno leto. Začne se z nedeljo in konča s ponedeljkom. Ima 366 dni ali 52 tednov in en dan.

Cerkveno leto se začne prvo adventno nedeljo 2. decembra, civilno leto pa 1. januarja.

LETNI ČASI

Pomlad se začne 21. marca.

Poletje se začne 22. junija.

Jesen se začne 23. septembra.

Zima se začne 22. decembra.

ZAPOVEDANI CERKVENI PRAZNIKI

1. januarja Novo leto ali Obrezovanje Gospodovo.
6. januarja: sv. Trije kralji ali Razglašenje Gospodovo.
19. marca: sv. Jožef.
1. april: Velika noč ali Vstajenje Gospodovo.
10. maja: Vnebohod Gospodov.
20. maja: Binkošti.
31. maja: Sveto Rešnje Telo.
29. junija: sv. Peter in Pavel.
15. avgusta: Marijino vnebovzetje ali Veliki Šmarni
1. novembra: Vsi sveti.
8. decembra: Brezmadežna Mati božja.
25. decembra: Božič ali rojstvo Gospodovo.

DRŽAVNI PRAZNIKI

11. februarja: Podpis Lateranskega pakta.
25. aprila: Dan vstaje.
2. junija: Proglašitev republike.
4. novembra: Praznik zmage.

POSTNE POSTAVE

Zdržek mesa in mesnih omak je zapovedan vsak petek.

Zdržek in post (t. j. enkrat na dan do sitega se najesti na pepelnično sredo, dan pred Binkoštimi, Vnebovzetjem, Vsemi svetimi, Božičem in na kvatrne srede, petke in sobote.

Prve kvatre so: 22. februarja.

Druge kvatre so: 23. maja

Tretje kvatre so: 19. septembra.

Četrte kvatre so: 19. decembra.

SONČNI IN LUNINI MRKI

1. Delni lunin mrk bo 24. maja; videli ga bodo le v vzhodni Evropi.
2. Popolni sončni mrk bo 8. junija; pri nas ne bo viden.
3. Popolni lunin mrk bo 18. novembra; videli ga bodo v srednji in zapadni Evropi od 6.03 do 9.33.
4. Delni sončni mrk bo 2. decembra; videli ga bodo tudi v Evropi od 6.51 do 11.08.

- 1 N Novo leto, Obr. G.
 2 P Presveto ime Jezusovo
 3 T Genovefa dev.
 4 S Tit šk., Angela Fol.
 5 Č Amelija vd. ☾
 6 P Sv. Trije kralji
 7 S Lucian muč., Valentin
 8 N 1. po razgl., Sv. Druž.
 9 P Julijan, Peter šk.
 10 T Aldo pušč., Viljem šk.
 11 S Higin p., Pavlin Ogl.
 12 Č Modest, Alfred op. ☽
 13 P Veronika
 14 S Hilarij cerk. uč.
 15 N 2. po razgl., Maver
 16 P Marcel pušč.
 17 T Anton opat., Marijan
 18 S Stol sv. Petra, Priska
 19 Č Marij in tov. muč.
 20 P Sebastijan in Fabijan ☾
 21 S Neža dev., Hilda
 22 N 3. po razgl., Vincencij
 23 P Rajmund, Alfonz
 24 T Timotej šk., Evgenij
 25 S Spreob. sv. Pavla
 26 Č Polikarp šk., Pavla
 27 P Janez Zlatoust c. uč.
 28 S Ciril očak ☽
 29 N Septuagesima, Franc
 30 P Savina muč.
 31 T Janez Bosko sp.

Sejmi v Slov. Benečiji:

Laze - Sv. Lenart

ZAPISNIK

- 1 S Ignacij škof muč.
 2 Č Svečnica (Dar. Gosp.)
 3 P Blaž šk. muč. Oskar
 4 S Gilbert, Andrej K. ☾
 5 N Seksagez., Agata
 6 P Doroteja, Armand
 7 T Romuald op., Teodor
 8 S Honorat, Janez Mat.
 9 Č Apolonija, Ciril Aleks.
 10 P Sholastika, Viljem
 11 S Lurška M. božja ☉
 12 N Kvinkvagez., Benedikt
 13 P Foska, Albuin
 14 T Pust, Valentin
 15 S Pepelnica
 16 Č Julijana dev.
 17 P Donat, Frančišek K.
 18 S Simeon šk., Julija ☽
 19 N 1. postna, Konrad p.
 20 P Elefterij, Zenobij
 21 T Feliks šk., Irena d.
 22 S Kvatre, Margerita dev.
 23 Č Peter Damijan
 24 P Matija (Bogdan) ap.
 25 S Valburga, Konstanca ☽
 26 N 2. postna, Viktor šk.
 27 P Gabrijel, Honorina
 28 T Roman op., Antonija
 29 S Just mučenec

Viškorša - Hlasta

Petjah

Sv. Leñart

Erbeč - Kravar

*Ažla - Ljesa - Črntvrh
Prosniđ - Podklap*

Utana - Mernik

Ofjan

Tipana - Brišče

ZAPISNIK

- 1 Č Albin šk., Antonina
 2 P Simplcij, Neža Praška
 3 S Kunigunda ces., Agapa
 4 N 3. postna, Kazimir
 5 P Foska sp., Janez J. ☾
 6 T Marcijan škof.
 7 S Tomaž Akvinski c. u.
 8 Č Janez od Boga sp.
 9 P Frančiška Rimska vd.
 10 S 40 mučencev, Makarij
 11 N 4. postna, Sofronij šk.
 12 P Gregorij I. papež ☼
 13 T Teodora devica
 14 S Matilda kr., Pavlina
 15 Č Klemen Marija Hofb.
 16 P Hilarij in Tacijan m.
 17 S Patricij škof spozn.
 18 N Tiha ned., Ciril Jeruz.
 19 P Jožef ženin M. D.
 20 T Klavdija uscova ☾
 21 S Benedikt opat
 22 Č Caharija p., Lea vd.
 23 P Marija 7 žalosti
 24 S Gabrijel nadang.,
 25 N Cvetna ned., Oznan.
 26 P Emanuel muč.,
 27 T Avgusta vdova ☼
 28 S Janez Kapistran sp.
 29 Č Vel. četrtek, Ciril muč
 30 P Vel. petek, Janez Klem.
 31 S Vel. sobota, Benjamin

*Dol. Barnas - Tipana
Čepletisce*

A P R I L

- 1 N Velika noč
 Vstajenje Gospodovo
 2 P Vel. ponedeljek
 3 T Rihard škof (C)
 4 S Izidor Sev. c. uč.
 5 Č Vincenc Fer. sp.
 6 P Sikst I. papež
 7 S Herman sp.
 8 N Bela ned., Albert šk.
 9 P Marija Kleofa
 10 T Terencij muč.
 11 S Leon V. papež (S)
 12 Č Julij I. p., Lazar trž. m.
 13 P Hermenegild spozn.
 14 S Justin m., Valerijan
 15 N 2. povel., Anastazija
 16 P Lambert, Benedikt sp.
 17 T Anicet papež
 18 S Varstvo sv. Jožefa (M)
 19 Č Apolonij m., Matilda
 20 P Adalgisa muč., Konrad
 21 S Anzelm c. učenik,
 22 N 3. povel., Soter in Kaj
 23 P Adalbert (Vojteh) šk.
 24 T Jurij, mučenec
 25 S Marko evangelist
 26 Č Klet, Marcelin (V)
 27 P Peter Kanizij c. uč.
 28 S Valerija, Pavel od Križa
 29 N 4. povel. Robert
 30 P Katarina Sienska dev.

Sv. Lenart

Sv. Peter

Dol. Mersin - Ofjan

*Lipa - Rublnjak
 Trčmun*

M A J

1 T Praznik dela, Filip	<i>Tipana</i>
2 S Atanazij c. uč.	
3 Č Najdba sv. križa	(<i>Matajur - Dreka - Srednje</i>
4 P Gotard škof	
5 S Pij V. p., Irenej šk.	
6 N 5. povel., Judita	
7 P Stanislav, Flavija	
8 T Mihaela, Viktor	
9 S Gregorij Nac. šk.	
10 Č Vnebohod Gosp.	☉ <i>Dol. Brnas - Srednje</i>
11 P Sigismund kr. m.	
12 S Pankracij muč., Nerej	
13 N 6. povel., Servacij šk.	
14 P Bonifacij muč., Fortunat	<i>Kravar</i>
15 T Izidor N. c. uč., Janez	
16 S Janez Nep. muč., Ubald	
17 Č Pashal Bajlonski	<i>Laze - Kosca</i>
18 P Venancij šk., Erik	)
19 S Peter Celestin šk.	
20 N Binkošti, P. sv. Duha	
21 P Feliks Kantališki sp.	
22 T Rita da Cascia sp.	
23 S Kvatre Janez Rossi	
24 Č Marija Pom. krist.	
25 P Kvatre, Gregorij p.	☽
26 S Kvatre, Filip Neri sp.	
27 N 1. pobink., Sv. Trojica	
28 P Avguštin škof	
29 T Maksimin sp.	
30 S Feliks I. p., Ferdinand	
31 Č Presv. Rešnje Telo	<i>Dol. Mersin - Viškorša</i>

ZAPISNIK

- 1 P Fortunat sp. Kresc., ☾
 2 S Proglasitev republike
 3 N 2. pobink., Klotilda
 4 P Frančišek, Kvirin
 5 T Bonifacij šk.
 6 S Norbert sp., Bertrand
 7 Č Robert, Baptista Varani
 8 P Presv. Srce Jezusovo
 9 S Primož in Felicijan ☉
 10 N 3. pobink., Marjeta kr.
 11 P Barnaba ap., Feliks
 12 T Onofrij, Janez Fak.
 13 S Anton Pad. c. uč
 14 Č Bazilij c. uč., Elizej
 15 P Vid in tovariši muč.
 16 S Avrelijan, Frančišek ☾
 17 N 4. pobink., Marko
 18 P Efrem Sir. c. uč., Marko
 19 T Gervazij in Protazij
 20 S Silverij pap., Florent,
 21 Č Alojzij (Vekoslav) Gonz.
 22 P Pavlin Nolanski sp.
 23 S Agripina d. m. ☽
 24 N 5. pobink., Roj. Janeza
 Krstnika
 25 P Henrik, Eligiji šk.
 26 T Rudolf, Janez in Pavel
 27 S Ladislav Kr., Hema
 28 Č Irenej spozn., Atilij
 29 P Peter in Pavel ap.
 30 S Spomin sv. Pavla

Sv. Kvirin

Klenjé

Kravar

*Gor. Mjersa - Ronac
Laze - Oborča*

*Čenebola - Platišča - Lan-
darska jama - Trčmun -
Gor. Trbj - Prapotno*

Tjeja - Šemp. - Podcerk.

ZAPISNIK

- 1 N 6. pobink., P. R. Kri ☾
 2 P Obiskov. Marije Device
 3 T Jernej m., Leon II. p.
 4 S Urh škof, Berta dev.
 5 Č Ciril in Metod, slov. ap.
 6 P Izaija pr., Bogomila
 7 S Vitibald škof, Klavdij
 8 N 7. pobink., Evgenji ☉
 9 P Nikolaj, Leticija
 10 T Amalija, Felicita d.
 11 S Pij I. p., Olga kn.
 12 Č Mohor in Fortunat
 13 P Anaklet papež, muč.
 14 S Bonaventura škof
 15 N 8. pobink., Henrik II.
 16 P Karmelska M. božja ☽
 17 T Aleš spozn.
 18 S Kamil Lelijski
 19 Č Vincencij Pav. sp.
 20 P Marjeta d., Hieronim
 21 S Prakseda m., Angelina
 22 N 9. pobink., Mar. M.
 23 P Apolinarij šk., muč. ☿
 24 T Kunigunda, Kristina
 25 S Jakob (Rado) ap.
 26 Č Ana, mati D. Marije
 27 P Pantaleon m., Rudolf
 28 S Nazarij in tov., Viktor
 29 N 10. pobink., Marta
 30 P Abdon in Senen m. ☾
 31 T Ignacij Lojolski c. uč.

Ronac

*Vrh - Sovodnja - Čela -
Prosnid*

Ronac - Hlasta - Maržarola

Oblica

Ažla - Bijča

Dol. Trbj - Subid

- 1 S Vezi Petra ap.
 2 Č Porcijunkula, Alfonz L.
 3 P Najdenje sv. Štefana m.
 4 S Dominik (Vladimil)
 5 N 11. pobink., Mar. Sn.
 6 P Gosp. spremljenje
 7 T Kajetan muč. ☉
 8 S Čirjak, Erminiji
 9 Č Janez M. Vianej sp.
 10 P Lavrenc muč., Pavla
 11 S Tiburcij, Radegunda
 12 N 12. pobink., Klara
 13 P Hipolit in Kasijan m.
 14 T Evzebij sp., Alfred ☾
 15 S Vnebovzetje Mar. D.
 16 Č Joahim oče Dev. Marije
 17 P Hijacint sp. Rinaldo
 18 S Helena (Jelena) ces.
 19 N 13. pobink., Jan. Eud.
 20 P Bernard, Pij X. papež
 21 T Ivana Fr., Privat
 22 S Brezm. Srce Mar. ☽
 23 Č Filip Benicij sp.
 24 P Jernej ap., Ptolomej
 25 S Ludvik kr., Patr
 26 N 14. pobink., Cefirin p.
 27 P Jožef Kalasancij sp.
 28 T Avguštin c. uč.
 29 S Obglav. Janeza K. ☾
 30 Č Roza iz Lime d.
 31 P Rajmund (Rajko) sp.

Špjetar
Mersin

Lipa - Mažarola - Prosnid

Mersin

Sv. Lenart - Crnivrh - Dol.
Brnas - Staragora - Dreka-
Srednje - Fojda - Brisča

Laze - Strmica - Čedad

Dol. Brnas - Hlasta - Čjubic
Petjah - Oblica - Ažla

Brca

Landar - Kravar - Podcer-
kev - Platisča

- 1 S Egidij (Tilh) opat
 2 N 15. pobink. (angelska) Štefan papež
 3 P Doroteja d., Evfemija
 4 T Rozalija (Zalka) dev.
 5 S Lavrenc, Justinijan ☸
 6 Č Caharija pr, Umbert
 7 P Marko muč., Regina
 8 S Rojstvo Marije Dev.
 9 N 16. pobink., Gorgonij
 10 P Nikolaj Tolentinski sp.
 11 T Prot in Hijacint m.
 12 S Ime Marijino, Gvido sp.
 13 Č Notburga d., Filip ☾
 14 P Povišanje sv. križa
 15 S Marija 7 žalosti
 16 N 17. pobink., Kornelij p.
 17 P Lambert, Franc. rane
 18 T Jožef Kup., Evstorgij
 19 S Kvatre, Januarij šk.
 20 Č Evstahij in tov. m. ☸
 21 P Kvatre, Matej apostol
 22 S Kvatre Mavrícij, škof
 23 N 18. pobink., Lin I. p.
 24 P Marija rešiteljica jetn.
 25 T Nikolaj šk., Avrelija
 26 S Ciprijan, Virgilij m.
 27 Č Adolf m., Kozma ☾
 28 P Venceslav kr., Ljoba
 29 S Mihael, nadangel
 30 N 19. pobink., Hijeronim

Kosca - Žabnice

Brca

*Dol. Brnas - Čenebola - Što-
blank*

Laze - Senčjur

Erbeč

Landar

*Brezje - Viškorša - Topolo-
vo - Peknjè*

ZAPISNIK

- 1 P Remigij škof, Janez
 2 T Angeli varuhi
 3 S Terezija Det. Jez.
 4 Č Frančišek Asiški sp.
 5 P Placid in tov. m. ☉
 6 S Brunon sp., Marija Fr.
 7 N 20. pobink., Roženv.
 8 P Brigita vd., Simeon
 9 T Donin mučenec
 10 S Frančišek Borgia sp.
 11 Č Materinstvo M. b. ☾
 12 P Maksimilijan šk.
 13 S Edvard kralj
 14 N 21. pobink., Kalist p.
 15 P Terezija dev., Avr.
 16 T Hedvika dev., Gal m.
 17 S Marjeta Marija Alakok
 18 Č Luka evang., Julijan
 19 P Peter Alkantarski sp.
 20 S Irena vd., Janez K ☽
 21 N 22. pob. (misijonska)
 22 P Kordula muč., Donat
 23 T Severin škof
 24 S Rafael nadangel
 25 Č Krišpin, Krizant in Dar.
 26 P Evarist papež
 27 S Frumencij šk., Ant. ☾
 28 N 23. pob., Kristus Kralj
 29 P Narcis škof, Ida dev.
 30 T Saturnin muč.
 31 S Volbenk šk., Krištof

*Špjetar - Sv. Lenart - Dreka -
Prosnid - Prešnje*

Utana - Ljesa - Podklap

Ronac - I.lpa

Štoblank - Landar

ZAPISNIK

NOVEMBER

- 1 Č Vsi sveti
 2 P Spomin vernih duš
 3 S Silvija d., Viktorin ☿
 4 N 24. pobink., Karl Bor.
 5 P Caharija in Elizabeta
 6 T Lenart škof
 7 S Ernest op., Janez Gabr.
 8 Č Osmina vseh svetih
 9 P Teodor (Božidar) m.
 10 S Andrej Avelinski sp.
 11 N 25. pobink., Martin ☾
 12 P Martin papež, muč,
 13 T Stanislav sp.
 14 S Klement šk., Jozafat
 15 Č Leopold, sp., Albert
 16 P Edmund, Otmar op.
 17 S Gregorij čudodelnik
 18 N 26. pobinkoštna ☿
     Posvečenje cerkvā
 19 P Elizabeta kr. vd.
 20 T Feliks Val., Beninij šk.
 21 S Darovanje Marije D.
 22 Č Cecilia dev. muč.
 23 P Klemen (Milivoj), p.
 24 S Janez od Križa sp.
 25 N 27. pob., Katarina ☾
 26 P Silvester op., Delfina
 27 T Virgilij šk., Maksim
 28 S Gregorij III., Jakob
 29 Č Saturnin šk., muč.
 30 P Andrej ap., Justina

Šentenart - Prosnid - Ronac

Gor. Brnas

ZAPISNIK

DECEMBER

- 1 S Marijan muč., Evazij
 2 N 1. adv., Bibijana m.
 3 P Frančišek Ksav. sp. ☉
 4 T Peter od Križa muč.
 5 S Saba op., Krispin
 6 Č Nikolaj (Miklavž)
 7 P Ambrozij šk.
 8 S Brezm. spoč. Dev. Mar.
 9 N 2. adv., Sir škof
 10 P Melhijad p. ☾
 11 T Damaž papež
 12 S Aleksander m., Amalija
 13 Č Lucija dev. m., Otilija
 14 P Konrad sp. Pompej šk.
 15 S Kristina dev., Valerija
 16 N 3. adv., Adelajda
 17 P Lazar škof sp.
 18 T Gracijan škof. ☽
 19 S Kvatre, Fausta vd.
 20 Č Evgenij in Makarij m.
 21 P Kvatre, Tomaž apostol
 22 S Kvatre, Dimitrij muč.,
 23 N 4. adv., Viktorija
 24 P S. več., Adam in Eva
 25 T Božič, Rojstvo G. ☾
 26 S Štefan prvi muč.
 27 Č Janez Evangelist ap.
 28 P Nedolžni otročiči
 29 S Tomaž šk. m., David
 30 N Evgenij šk., Liberij
 31 P Silvester p., Melanija

Jajnik - Štoblank

Ažla - Oblca - Tipana

*Kravar - Brca - Hlasta
Utana*

Sovodnja - Kodromac

Landar

*Źz Trínkove pesníške
zapuščíne*

*Padi 'z neba solnce!
Padi mi za gore,
Ali več ne vzhajaj
Na nebeške Dvore.*

*Koliko, oh, koliko
Je nadlog na svete,
Jeze in sovraštva
In nesloge klete!*

*Srce tužno poka,
Duša mi trepeče
Ko človeške štejem,
Grehe in nesreče!*

*Ah, tam za gorami,
Tam je domovina,
Ktere ne poplati
Srebro ne zlatina.*

*Ker že davno gledal
Ni je vid očesa,
Tak želim jo videt
Ko zlatè nebesa.*

*Ah, priplavaj zora,
Zora premilena,
Da pravična želja,
Bode mi spolnjena!*

Vstajte, bratje, vstajte!

Evo naše gore

Lepo se zlatijo

V blesku zlate zore.

Ptiček z grma poje,

Beli dan naznanja

Gora in dolina

Budi se iz spanja.

Novi, blagodejni

Duh nad nami plava

V svoje širno kolo

Vse naj kliče slava!

Aleš iz Tarčenta pred Sodnijo Landarske Banke

Iz najstarejšega ohranjenega zapisnika (verbala) »Landarske Banke« spoznamo kako so naši očetje sami sodili domače zločince v tistih zlatih časih, kadar so imjeli autonomijo.

Dne 10. oktobra ljeta 1401, so se zbrali, po stari navadi, »pod lipo«, okuole »laštrec«, na placu v Bijačah priče: »Rudolf de Portis iz Čedada, Jernej, sin renkega Antona Folci iz Čedada, Nikolaj iz Tolmina, ki je stau v Čelah pri Čedadu; Bertold iz Spilimberga, oštir Miha, sin renkega Ivana iz Iplisa, »Jurij« suoštar pri bročanskih vratih v Čedadu, in še puno drugih prič iz Landarskih vasji. Potlé še zastopnik oglejskega Patrijarha Henrik, sin renkega Folkerina iz Čedada, in sodnik Lje-nart Petar, župan iz Slatine (Erbeča?), Čampa, župan iz Črnogavrha, Matija, župan iz Bijač, Mateuž v Lazah in Gregor, župan v Ofijanu.

Leti sodniki so imjeli soditi patriarhovega kumeta Aleša, sina renkega Tomaža iz Tarčeta, ki je biu z svojim bratom Ivanom ubiu njekšnega Markuca, kumeta Adama Formen-

tina iz Čedadada. Tožila sta ga Mihaela, žena ubitega Markuca in nje sin Vogrič.

Aleš njé taji, de je ubiù Markuca, izgovarju pa se je, de ga je ubiù zatuò, kier poprej tudi Markuc je biu ubiù njega brata Čerina, in de Markuc nele de njé teu se spravit ž njim in njega bratom Ivanom in dati kjek' cjerkvi za dušo tega renkega, ampak je ostau tadomà, njima pred očmi, se jima špot djelu in trucu ubiti še brata Ivana. Povjedu je kako se je tuo zgodilo:

Na opasilo sv. Jakopa v Bijačah, dne 25. Žetnjaka (julija) 1401, kadar z bratom Ivanom sta njek' jedla, se jima je parbližu Markuc in je začeu zmjerjat' Ivana in mu trucat'. Ivan je zgrabu za nuož, pa Aleš za sùlico in sta ga popadla. Aleš ga je vstòknu s sùlico v rame, brez de bi se kri parkazàla, Ivan pa ga je zgrabu za prsa in ga je z nuožom skuoze in skuoze prebòdu, takuò de Markuc je potlé umrù.

Sodniki so poprej prosili Boga za razsvetljenje in potlé so se, po stari navadi, trikrat z zbranimi možmi posvetovali in šele potlé so obà brata popounoma frajna damù poslali.

Kancelir ali zapisnikar, ki je zapisu verbalnim je prebrau rabsodbo v latinskem in slovenskem jeziku in potlé jim jo je razluožu še u domačem djalektu. Vse tuò stoji zapisano v

ohranjenem verbalu (V. Marchesi-Nozze Musoni-Veliscig - Udine 1897. Tip. Doretta).

Zdi se, da ubijavca renkega Markuca njesta bila obsojena, zatuò, kjer sta pa ubila za sebe branit', saj Markuc jih je zmirju in jim trucu in prej je ubiù njih brata Čerina.

Landarska Banka je imjela svojo ječo (paražòn) v turnu podrtega Bijaškega grada, pri cjerkvi sv. Jakopa v Bijačah, ki je ostau na nogah do današnjega dné. V ječo so zaperjali samuò te buj velike hudodjelnike, tim družim multe, za velikuostjo hudodjelstva. Za nekatera hudodjelstva (tatvino, barufe itn.) so jih vičkrat tudi v »klado« obsodili. Klada je biu debeu hlod, razklan dol posred, z dvjema jamama. Obsojenemu so uklenili adnò al' obé roké al' nogé v jame in potlé so klado stisnili. Tuò se je njimar zgodilo na sred vasi, de so vsi ljudjé vidli in se jim smejali. V kladi so muorli ostat' po 5, 10, 24 ur, zatim ki so bli vrjedni.

Tudi ženske so vklenil v klado, če treba, in včasih se je zgodilo, de tele so uteklé, ker jame so bile prevelike za tanke ženske roke.

Vse tuò se je le porjedko zgodilo, kjer takrat so bli brumni ljudjé in so imjeli strah božji.

Takuò so sodili naši ti stari do ljeta 1797, tuo čé reč', do prve avstrijanske okupacije.

Zapisnike(verbale) je zapisu kancelir od Banke, če pa ga nje bilo pri sodbi, mu je vse povjedu odan od zaparseženih možé (giurati), ki je muoru bit' na sosjednji.

Kier mi je paršlà v roké, prepisem po našem verbal adné obsodbe Landarske Banke, ki je biu zapisan dné 22 junija 1771:

»V imenu Božijem, dné 24 junija 1771.«

»P. Karlo Černoja, veliki zapriseženi mož (Giurato Grande) častivrjedne Landarske Banke je povjedu, de kakuò na dan 22 letega mjesca, so se zbrali častitljovi Sodniki pet Landarskih županstvi, po stari navadi na navadnem mestu na Veliko Sosjednjo, pri Laštri v Tarčetu, kakor je navada, za stuort' pravico.

Je povjedu, de jim je bila predložena prau-da (causa) med Valentinom in njegà ženo Marino, rojeno Dorbolò iz Španjuta, pruoť njih oči in tastu Mihu Dorbolò. Mož in ženà sta tirjala, de njim naspruoťni Dorbolò, naj bo obsojen in parsiljen od Pravice plačat' njega hčeri Marini v denarju . . . za doto, ki ji je biu objubu in tudi interese (obresti) od dote, in kier te Miha je dau na kont dote (na račun) adan kos travnika le gor na besjedo, naj bo parsiljen tudi z dokumentom po postavi pustit gospodarstvo tega travnika Španjutovim. To je to prvo.

To drugo pa je: de za denar, ki ga je dužán čez vrjednost traunika, ki ga je dau na kont dote, naj bo obsojen za plačat sedam od stuo interesa (obresti).

In takuò častitljovi Sodniki, potlé, ki so poslušali omenjena možà in ženo Španjut, prosili Kristusovo imé za razsvetljenje in, kier omenjenega Miha njé bilo pričujočega, so ga ob sodili takuò, kakor sta tirjala zàkonca Španjut.
»1771 - 24 Augusta«

»P. Karlo Černoja je povjedu, de je dné 27 Junija tega ljeta sreču Miha Dorbolò v vasi Tarčet in mu je ukvazu stuort' takuò k' je biu obsojen z gor omenjeno sodbo.«

podpisan kancler nečitl.

Kontrabant po Nedeški dolini ljeta 1764

Pod Beneško republiko so puno zaslužili z kontrabandiranjem blagà iz Avstrije dol na Laško. V njekšni kroniki, pisani od p. Sturolo, a se bere, de ljeta 1763 so gvardje republikanske daukarije v Čedadu pobrale veliko kontrabandiranega blagà čez mejo (konfin) gor na Štupci. Nediški kontrabantari so bli hudi na čedajškega daukarskega Kavalirja in na njega štiri gvardje, ki so pogostoma jih hodili čakati gor nad Podbunjesac, jih lovil' in jim

pobirali blaguò, ki so takuo težkuò prenašali iz Kobarida. Sklenili so ubit' njega in njegove gvardje.

Kaj so stuorli? Poslali so k njemu v Čedad fauč špijo Andreja Muliča iz Dolenjega Brnasa, mu pravit', de v dolini nad Podbunjescom je skritega vse puno skontrabandiranega blagà. Takuò Kavalir, ki je vjervu Muliču, je dné 16 junija 1763 hitro parteku z njega štirimi armanimi gvardjami v Podbunjesac. Kadar so paršli gor za Log, kjer je dolina narbuj stisnjena, kier po adnim kraju cjesto je Nediža, po drugim pa vesoko čelò, so zagledat jim prit' pruoť po cjesti dol z Štupce, vse puno ljudi s palcami in vilami in tudi s puškami. Kadar prestrašeni so tjel' uuteč' nazaj pruoť Podbunjescu, so zagledal' še venč trupo ljudi, ki je šlà nad njé od zdole gor. Tudi nad njimi, gor nad skalo in na drugi strani Nediže, so bli možjé, otroc' in žene, ki so začel uekat' na ves glas: »Ubijta jih, ubijta beriče!« Kavalir in gvardje so zastopili, kaj jih čaka in vsi obupani so pokleknili dol na tlà in z vzdignjenimi rokami prosili usmiljenja in, kier so zastopili, de tud' usmiljenja ne bo, so začel' strejat' na vse kraje za ostrašit' ljudi in si odprjeti pot na kajšan kraj. Takrat pa se je vsù dol z čelà cjeu plaz kamanja dol na njé in takuò so ostali vsi pobiti. Drugi dan so vseh pet mrličeu na-

basali gor na njekšan voz in jih pejali v Špjetar, kjer so jih podkopali v Špjetarski britof. Pogreb je biu zlò velik, kier so paršli molit za nje ljudje in vse Nediške doline in še posebno iz Čedada.

Se vidi, de takrat so muorli kontrabandirat na debelo če, kakor je zapisu p. Sturolo, ti-stega napada na gvardje so se vdeležili še ljudjé iz Kobarida in Tumina.

Ljeta 1594 razbuojnik Simon Skrinjar obsojen na galejo

Iz zapisnika al verbala Čedajske Sodnije iz ljeta 1594 se izvje, de takrat je živeu v Beneški Sloveniji adan velik razbuojnik, po imenu Simon Skrinjar.

Biu je tat, rupar, preklinjavac, bàbar, barufant in takuo naprej, in vse se ga je balo.

Je biu zatožen na »Landarsko Banko«, pa sodniki te Banke ga njeso obsodili ne poštrafali, morebit zatuò, kier so ga imjeli za neumnega ali pa, kier so se bali. Zatuò notàr Anton Missio iz Čedada ga je zatožu pri čedajski Pravici Republike, ki z dekretom 10 Oktobra 1594 ga je obsodila za »bandita« za osem ljet, če reč, de skuoze osem ljet nje smeu stopit ne v Čedad, ne v Videm, ne nikjer na

svjet, ki je spaduje pod Furlanijo (Patria del Friuli) in še 15 km. mimo konfina Furlanije. In de če v tistih osem ljetih pade v roké Pravice na svjetu Furlanije, bo muoru plačat Kapitanu 100 lir iz svojega premoženja, če ga bo imeu, in de bo pošljan na Galejo (prisljeno djelo na barkah muorja), in de bo imeu parvezane nogé s kjetnami al, če jih ne bo mogu nosit, bo zapart v ječi pet mjescu in takuò naprej.

Poslušajta, kaj je biu nagodiu razbuojnik Simon Skrinjar.

Na 11 Septembra 1594, na opasilo (senjan) cjerkve sv. Silvestra v Dolenji Mjersi, so popoudan duhovniki pjeli Večernice v tisti cjerkvi. K večernicam je paršù tudi Skrinjar, pa na cjerkunih vratih je začeu na ves glas zaničevat sv. Silvestra, preklinjat duhovnike in presveto imé Božje, kakor de b' biu zavdàn od samega hudiča, takuò de duhovniki njeso mogli naprej z Večernicami.

Kier duhovniki so ga bli že prjet denuncirali Cjerkuni Pravici za nevjernika, je bila tala Pravica poslala na opasilo cjerkve sv. Silvestra svojega kancelirja Missio, in tele ga je teu spraviti z močjò proč od cjerkve, pa tudi njemu se poluožu, ga je potisku, zmjerju in preklinju, takuò de ga je muoru pustit'.

Tam blizu je biu »brejar« in vse puno ljudi je bilo paršlò plesat. Tudi Missio je šu gor na »brejar«, pa tenčas se je biu povarnù Skrinjar z velikim kánjačam (massango) in groznuò preklinjajoč Bogà je teu s kánjacam napast' Missio. Kier pa ljudjé so ga proč potiskali, je ratu kakor neùman in je začeu s kánjacam tùč' po kàmanju, takuò de ljudjé so ga muorli z močjò vlječ proč.

Kakor de b'vsega tegà ne bilo zadost, je tisto večer po oštarijah dol v Ažli očitno in pred pričami govoriu, de ubije Missio in preklinju Bogà, de ga je bilo strah čut'. De Simon Skrinjar je biu nevaren razbuojnik, je trjeba vjedet', de že mjesca Novembra 1584, na òj-cetah Matija Brica, je imeu kuražo hodit' gor in dol po Ažli z prepovjedano puškò in je trucat ljudem. Potlé, na 4 Decembra, glih ti-stega ljeta, je šu v hišo Jeroma Bona z adnim velikim nuožam za ga ubit'.

In glih takuò se je bilo zgodilo, če ga je biu najdu domà in če njeso bli parte ljudjé in ga z močjò vljekli proč.

Za vse tuò ga je tožu kancelir Missio pred Sodnijo Beneške Republike v Čedadu. Na Sodnji so pruo njemu pričali:

Jožef Vižentin, ki je priču, de Skrinjar njimar krade, preklinja Bogà, de jé zapelju dvje čeeé in potlé jih njé poročiu.

Batajin Ivan iz Ažle, de Skrinjar daje pohujšanje, de krade, de je zapejù Marino Hudenico in potlé je njé teu poročit' in de sada živi z adno drugo v grjehu in je neče poročit'.

Jušič Juljan iz Ažle, je pričù, de Skrinjar, kadar je pjan, je kakor neuman in ne vje kaj djela.

Takuò tudi Bertrand Mikelut in druge priče so pruoť njemu pričale, de je preklinjavac, tat, pohujšljivac in nevaran človek.

Kakor smo že vidli, Pravica v Čedadu ga je bila obsodila, pa njé moglà do njegà, kier se nje smjela vmešavat v zadjeve vasi, ki so spadale pod Landarsko Banko al pod Mjersko, in Pravica Landarske in Mjerske Banke si njé pustila ukvazovati od Čedajske Pravice. Razbuojnik Skrinjar pa je še naprej djelu strah okuole Ažle.

GREMO DOMOU

(Narodna)

*Kupe se spravjamo
an »punkjac« napravjamo:
listje gre dou,
gremo domou.*

(Stara Plestiska)

Pojdimo v Rezijo

Rezija se imenuje zapadni del Beneške Slovenije, ki pa je tako odrezan od nje, in skrit med visokimi gorami, da ga nediški in terski Slovenci poznajo le po imenu. Na Rezijo jih opominja le visoka gora Kanin (2502 metra), ki kraljuje nad sosednimi gorami in jo vidijo iz vseh krajev Benečije. Vsi vedò, da je Rezija ob vznožju začaranega Kanina, a malo jih jè, ki jo obišejo. Ker nismo alpinisti, se ne upamo tjà čez skalnate gore in bomo šli po asfaltirani cesti — čez Humin (Gemono) po Tilmentovi dolini.

KRAJEPIS

Iz Gemone (Humina) se pripeljemo pod črno obzidje zgodovinsko važnega Vencon. Vencon ali Pusja vas (tako jo imenujejo Rezijani), je staro srednjeveško mestee, ustanovljeno zaradi trgovine med Italijo in Nemčijo. Zasluži, da se nekoliko časa pri njem pomudimo. Mesetece obdaja še sedaj dvojno obzidje, s sledovi jarkov. Skozi južna vrata (vseh jih je imel Vencon troje) pridemo v

glavno ulico. Na levi strani stoji velika župna cerkev sv. Andreja, krasna gotska zgradba iz XIII. stoletja. Cerkev je posvetil patriarh Bertrand leta 1338 v družbi deseterih drugih škofov. V prezbiteriju so lepe slike na presno (freske): posvečevanje cerkve in zavetniki vseh podružnic; umetno je izdelan tudi kropilnik z vdolbenimi podobami.

VENCONSKA ZNAMENITOST: MUMIJE!

Poleg cerkve sv. Andreja je mali, s travo posejani trg z okroglo kapelico, do katere vodi šest stopnic. Okoli nje je okroglo, obzidano, sedaj zapuščeno pokopališče, katero pokriva visoka trava. In vendar se nahaja v tej kapelici največja venconska znamenitost: MUMIJE! t. j. posušena človeška trupla. Te se napravljajo same po sebi v grobiščih župnijske cerkve, ki so 1,9 m globoka, 2 m dolga in 1,5 m široka. Vseh grobišč je dvajset, pa le dvanajst jih je sposobnih, da se v njih trupla po naravni poti (zaradi sestave tal) popolnoma posuše. Ta grobišča so bila last plemenitih rodovin; pod stopnicami glavnega oltarja je n. pr. plošča z napisom, ki priča, da je tu pokopan sleški vojvoda Boleslav, umrl morda na povratku iz druge križarske vojne l. 1149. Sedaj ne poko-

Po naši domačiji: vas Brezje s Stolom v ozadju

pavajo več v omenjena grobišča in zato ni več novih mumij. Podobne mumije se napravljajo tudi v podružni cerkvi sv. Katarine, na griču blizu Vencona; potem v Spitališču (Ospedaleto) blizu Gemone, v starem samostanu blizu Bona na Nemškem, v Tolozi na Španskem in v Dublinu. V venconski kapeli stoji na zidani nizki klopi ob zidu prislonjenih 34 takih mumij, ki so, razen prta okoli ledji, popolnoma gole. Kožo imajo podobno pergameni. Obrazne črte so ostale skoro nespremenjene, kakor so bile pri poslednjem vzdihu, tako da je človeka prav lahko spoznati. Pri nekaterih truplih so ohranjeni celo lasje in nohti. Najstarejšo mumijo so našli l. 1937, najmlajšo pa leta 1891. Hodijo jih obiskat od vseh krajev sveta. Leta 1807 je prišel celo Napoleon in je hotel baje napraviti v Venconu cesarsko pokopališče, a po svojem padcu ni imel več priložnosti za to. Izmed imenitnejših gostov starih časov so bili tu še cesar Franc I. leta 1819. in cesar Ferdinand leta 1838.

Kmalu nad Venconom opazimo, kako se privije široki Tilment izmed karnijskih gorã in sprejema v svoj naročaj reko Belo (ital. Fella), ki čez Pontebo prihaja iz Kanalske doline. Pri železniški postaji Piani, se odcepi na levo proti zahodu cesta v Karnijo, železnica pa nadaljuje svojo pot čez mostove, skozi

predore proti severu. Za prvim predorom, zagledamo ravno pred seboj, na nasprotnem bregu Bele, ki priteka tu iz kratke podolžne doline od vzhoda, na nizkem holmecu, precej veliko cerkev z dvema zvonikoma. Okoli nje in pa na desni spodaj je cel kup belih hiš. To je staroslavna Móžnica (ital. Moggio) nekdanj imenitna benediktinska opatija, katero je ustanovil koroški grof Kocelj (Chazelo). Za drugim železniškim predorom najdemo v zelo ozki kotlini precejšno vas, kateri pravijo Rezijani »na Beli«, (ital. pa Resiutta); skozi naselje se izliva v Belo precejšna rečica Rezija. Za vasjo zavije cesta čez strmo rebro, ki se je kakor klin zagvozdilo daleč noter med Belo in Rezijo. Za tem rebrom smo že v rezijanski dolini, ob vodi, ki ji je dala ime. Občinska meja se začinja dobra dva kilometra vzhodno od Bele, pod goro Stavlice.

V REZIJANSKI DOLINI

Rezija je kakih 15 km dolga, zelò stisnjena dolina, z neprestrnimi pobočji, po sredi katere se vije izpod Kanina prihajajoča in po širokem pròdnatem koritu tekoča Rezija. Rezijani jo imenujejo kar na kratko »Woda«. Prava dolina je vsa s peskom posuta in neobrasla. Vasice se nahajajo po malih ravninah

in zložnih obronkih 100 do 150 metrov nad podoljem. Nad vasmi je še nekoliko obraslega sveta (senožeti in gozdi), potem začenjajo medli in strmi pašniki in nad njimi se dvigajo popolnoma gola slemena, polna melin in plazov. Zlasti divja in nepristopna je vzhodna podkaninska stran, kjer strčijo gorski velikani, kakor škrbasti zobje.

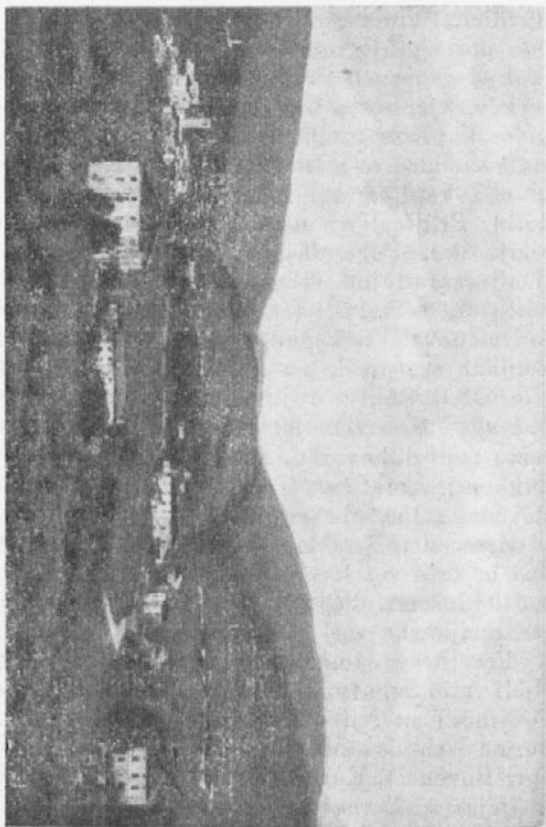
Vsa rezijanska občina ima 112 km zelo goratega sveta, na katerem živi sedaj okoli 3.500 duš. Politično središče Rezije se imenuje po domače »na Ràvenci« (ital. Prato di Resia), ki stoji nekako v sredi doline, 8 km od Resiutte. Na Ràvnici je bil obzidan prostor (»centa«) s cerkvijo, farovžem, občinskim domom in nekoliko hišami. Ves obzidani prostor je imel 75 m v premeru. V zidu so bila štiri vrata proti štirim stranem župnije. Na sredi je zelò stara lipa, pod katero so se zbirale »sosednje« kakor v nediških dolinah. Ko je pred letom hotela občinska uprava podreti starodavno lipo, so se Rezijani temu uprli in zgodovinska lipa je ostala na svojem mestu. Žal, da se je nakana pozneje posrečila.

Občina se je imenovala do leta 1851 »San Giorgio di Resia«, od tedaj naprej pa samo »Resia«.

Do prve svetovne vojne so vse rezijanske vasi spadale pod župnijo M. D. Vnebovzete na

Ràvnici. Župna cerkev je lepa in prostorna in ima pet lepih mramornatih oltarjev. Vsi Rezi-jani so se moralí shajati k službi božji v farno cerkev, kjer so se brale tri maše vsako nedeljo in vsak praznik. Pri takih mašah je bil tudi »ofer« (darovanje denarja na oltar). Župnik in obà kaplana sta bila Slovenca iz nediških dolin. Pridigali in učili so krščanski nauk po rezijansko. Po zadnji vojni so bile ustanovljene samostojne vikarije v Osoju (ital. Osseaco) in v Stolvici (it. Stolvizza). Na Ràvenci so imenovali laškega župnika, slovenska dva kaplana sta prešla na novo ustanovljene vika-rije. Med zadnjo vojno sta bila izpodrinjena obà slovenska vikarja in sedaj imajo v Reziji samo tuje duhovnike. Sedaj imajo v Reziji tri duhovnije: matično faro M. D. Vnebovzete na Ràvenci s 1502 dušami, faro sv. Vida, Modesta in Krescencije v Osoju, pod katero spada 1300 duš in faro sv. Karla Boromejskega v Stolvici s 640 dušami. Po zadnji vojni so bile skoraj vse rezijanske vasi povezane z lepimi cestami.

Pravih vasi ima Rezija štiri: Ràvenca z Na Bjeli ali Sv. Jurij (it. S. Giorgio); Osoje (Osseaco) in Njiva na jugu Ràvence, Stòlvica pa na vzhodu. Manjša selišča so še Lipovac (pri Ràvenci), Korita (prav v vznožju Kanina) in Učja (it. Uceea) ali Beli Potok v učejski do-lini ob jugoslovanski meji. Posamezne raztre-

Po naši domačiji: Prapoto, Mernik, Golobrd in druge vasice

sene hiše so pa tudi še: Križac, Zamlin, Stari mlin, Kolisče, Host, Lisčac, Pod rusto in Gospodnica.

Sicer pa imajo Rezijani še tudi mnogo planin, kjer daleč od vasi in visoko gori po obronkih poleti prebije vsa družina pri svoji živini; med pečinami žanje travo in nabira praprot za steljo. Na jesen pa se vračajo z živino ter nabrano pičo in steljo zopet v svoje vasi. Na glasu so rezijanska teleta zaradi posebno okusnega mesa.

Važnejše planine se imenujejo: Lom, Lomič, Kolk, Laški Kolk, Klin, Jamac, Slatina, Hlivac, Črna peč, Ronk, Karnica, Pri tamaru. Najvažnejša je Karnica, tudi zaradi prehoda v Volčjo dolino (Uccca). Najlaže se pregleda rezijanska dolina na poti na Karnico. Vidi se, da je ta še precej široka, in da se iz nje stopnjevito vzdigajo obronki gorà, ki jo obdajajo. Nasproti pa je globel ob Volčiji tako stisnjena, da se ne more imenovati dolina.

Na pol poti med Njivo in Karnico so »Počivalca«, kjer se ljudje ustavljajo in počivajo pri veliki skali, v katero sta zasekana dva križa. Narodna rezijanska pravljica pravi, da sta se dogovorila dva brata, da tisti, ki pride prvi k tej skali in v njo zarezhe križ, tistega naj bo planina Karnica. Brata sta bila iz Njive in zato spada ta planina pod vas Njiva in hiše,

ki so na Krnicah imenujejo Njivica. Na Karnici so sezidali tudi lepo cerkvico na čast M. B.

S Karnice se začne pot naglo spuščati navzdol, vedno proti jugovzhodu.

Kakih 100 metrov pod potjo izvira potok Volčja, ob kateri te pelje v dolino dovolj lepa steza, četudi dolgočasna. Hribje se stiskajo tako, da bi lahko s komolci ob nje dregnil. Kjer je kaj bolj ravnega svta, se nahaja na njem vse polno hlevčkov in senikov. Na edni sami ravnici lahko naštejesh do 40 takih »letovišč«, kamor priganjajo Rezijani čez poletje svojo živinco. Iz Karnice se v dveh debelih urah prispe v vasico Volčjo (Ucejo).

Hiše so razstresene daleč po dolini. Na sredini je cerkvica posvečena sv. Antonu Padovanskemu, ki spada pod Osojansko faro, do katere je čez pet ur zelò naporne hoje. Do prve svetovne vojne, je bila Volčja najbolj revna, skoraj nedostopna vas v Evropi, odrezana od ostalega sveta. Spada pod rezijansko občino in pod osojansko faro, do katerih so mogli le v poletnih časih po nevarnih stezah, čez visoke hribe v šestih urah hoje. Po zimi so sami krstili otroke in pokopavali mrličee. Poleti so jih v košu nosili krstit v Rezijo. Duhovnik iz Osoja je po dvakrat na leto romal k svojim ovčicam, in se ustavil pri njih 8 do 10 dni, da jih je poučil v verskih resnicah.

spovedal, obhajal itd. Sedaj pa je vse drugače. Vojaška cesta iz Tarčenta do Žage jih je povezala s Furlanijo in s Soško dolino. V vasi imajo skoraj vsako nedeljo službo božjo, imajo solo, gostilne, kakor drugod.

TEŽKO ŽIVLJENJE REZIJANOV

Tla rezijanske doline so prav malo rodovitna. Rezijani sami pojejo o njih:

*»Ko wun na werh mi pridowa,
ki powsoròd mi widuva,
tjé an san polednowa,
je màkoj skala ano ròb.
Tjé nutau na dnò mi widuva,
je màkoj woda ano prod.«*

Zato se pa morajo Rezijani zelò truditi, če si hočejo kaj pridobiti na nevhvaležnih tleh. Le okoli vasi je nekoliko njivic, na katerih pridelajo nekaj sirka, krompirja, repe, fižola. Nobena družina ne pridelala na svojem zemljišču kolikor potrebuje, vsi morajo kupovati sirk od Furlanov. Rezijanski svet je takò pesčen in nerodoviten, da morajo gnojiti vsako leto, ne samo polja, ampak tudi travnike. Polja pa obdelujejo samo ženske: gnojijo, spravljajo poljske pridelke in seno ter nosijo drva domov.

Skoro vsak hip srečaš ubogo ženo, ki zdihuje pod velikim košem sena ali drv in po vrhu še plete nogavico! Možje so skoraj vsi po svetu in se za obdelovanje polja ne zmenijo. Kadar pridejo za malo časa domov, se nikdar in nikakor ne lotijo poljskega dela. Rezijani redijo tudi krave, koze in ovce, ampak le v omejenem številu, ker preskrba senà je težka. Povsod kjerkoli je na skalnatih obronkih kaj bolj položnega in travnatega svetà, se Rezijanka spenja s svojo čredo, da ji preskrbi sočne krme.

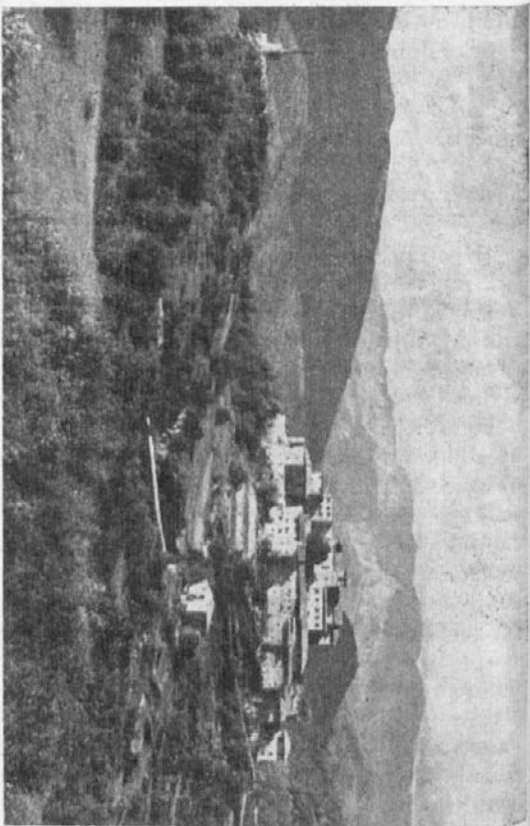
Ker se pa s poljedelstvom in z živinorejo preživeti ne morejo, so prisiljeni iskati kruha drugod po svetu. Domà jih je sedaj okoli 3500, komaj tretji del, vsi ostali (okoli 6000) so raztreseni po vsem svetu. Najdeš jih po vseh evropskih mestih, v Ameriki, v Rusiji, Avstraliji in drugod. Večinoma pa barantajo in krošnjarijo po sosednih deželah, kjer so se že mnogi stalno naselili. Rezijan s svojo visoko krošnjo (kramo), katero nosi na hrbtu takò, da se mu z gorenjim delom naslanja na glavo, je po Primorskem in Furlanskem navadna prikazen. Povsod slovijo kot loncevezi, brusarji in popravljavci hišne posode. V zadnjih časih se nahrbtnne krošnje nadomeščajo z vozički na dveh kolesih ali celò z motorjem. Včasih spremljajo tudi ženske možà na barantanje.

trebušnatim košem na hrbtu; navadno pa se ženske doma držijo in obdelujejo male kamenite njive in vrte. Nekateri so po svetu našli srečo in so postali veletrgovci in podjetniki z avtomobili.

LJUBEZEN REZIJANOV DO RODNE ZEMLJE

Rezijani so visoki, krepki in zelo vztrajni ljudje začrnele barve, prebrisani in bistroumni in ljubijo svoj mali »dum«. Kjerkoli se znajde, bogat ali revež, stalno naseljen ali začasni izseljenec, Rezijan je s svojo pametjo vedno v Reziji. Nikoli se ne sramuje svoje narodnosti in svoje govornice in če mu je le mogoče vsaj enkrat na leto pogleda domu, ob prazniku cerkvenega patrona ali kakega vaškega shoda. Kjerkoli se znajde, se zanima za dogodke domače vasi in vedno prispeva, ko je treba kaj kupiti za cerkev ali druge potrebe svoje vasi. Rezijan, ki je obogatel v Ameriki in zaradi starosti ni mogel še enkrat pogledat svoje Rezije, je naročil sinu, naj mu prinese iz nje malce domače zemlje in vode.

Še posebno so navezani na svoje stare navade, katerih kar nočejo opustiti niti pod pritiskom sedanjih razmer. Takò, so do danes ohranili ustanovo cerkvenega starešine (kame-rar), ki mora po nasvetu cerkvenih ključarjev,

Po naši domaciji: Stara gora s Krnom v ozadju

skrbeti za vse cerkvene potrebe. Vsaka od peterih cerkvà ima svojega lastnega starešino ali kamerarja, ki odstopi konec leta, da se izvoli nov. Starešina se jemlje vselej izmed prvih in premožnejših rezijanskih hiš. Njegova dolžnost je, da večkrat čez leto obhodi vso srenjo in nabira denar, sir, maslo itd. za cerkvene potrebe. Vsem gostijam, ki se v Reziji napravljajo, je tudi on vselej povabljen in postavljen na prvo mesto. Tudi v cerkvi ima on in njegova družina posebno častno klop.

Dan volitve novega starešine je za njegov oddelek fare — vesel, prazničen dan. Vsako leto se zberejo namreč 25. aprila zvečer pred župnijsko cerkvijo župnik, ključarji in drugi pošteni možje cele župnije; tu podà starešina pisan račun čez vse, kar je čez leto za cerkev prejel in izdal. Navzoči pregledajo račun in potem potegne starešina iz žepa možnjo cerkvenega denarja h kateremu doloži tudi lepo svoto iz svojega.

Nato gredo vsi v cerkev in zapojò zahvalno pesem. Po službi božji župnik pred cerkvijo oznani zbranemu ljudstvu izid letnega računa in koliko je podaril starešina cerkvi iz svojega. Ljudstvo enoglasno hvali dobrodušnega starešino in mu z dobrim belim vinom napiva. Potem bivši starešina oznani na glas ime novega starešine, ki je že vnaprej v to volitev

dal svoje privoljenje in se iz ponižnosti v kakem bližnjem kotu skriva. Ko ga pokličejo, mu stari starešina izroči zelò spoštljivo veliko srebrno škatlo, katera je skoro ena libro težka in ki je znamenje njegove službe. Novi »kamerar« se zahvali možem in vsemu zbranemu ljudstvu za čast, da so njega izvolili za starešino in se priporoči njih darežljivosti.

Tisti večer po volitvi se napravi novo izvoljenemu kamerarju obilna večerja, h kateri so povabljeni poleg župnika občinski uradniki, vsi bivši starešine in njih ožji sorodniki ter starešine drugih cerkvà in vaški vplivnejši možjé. Po večerji vzame novi starešina v roko srebrno škatlo in jo nosi okoli mize k vsem povabljenim, da dobi vanjo dar za cerkev. Ravno to dela vselej, kadar je povabljen na gostije. Ta značilna navada se je ohranila do današnjega dne. Ohranili so stare navade tudi pri krstinjah, porokah in pogrebih. O takih prilikah je prizadeta vsa vas, kakor da bi bila ena družina.

Rezijani svojih rajnkih ob nobeni priliki ne pozabijo in radi in zvesto za nje molijo. Celò po krstu in po poroki, botri in svatje molijo skupno z duhovnikom »miserere« ali »De Profundis« za rajnke dotičnih družin. Pogrebov se vdeležuje vsa vas, oziroma vsa dolina. Maše zadušnice se pojejo še na tretji dan

po pogrebu, sedmi in trideseti in pa na obletnico; zraven tega pa vsi vdeleženci denejo vsakikrat v zato namenjeno skrinjico tudi »almožno« za sv. maše za pokojnega.

NARODNI PLES

Rezijani so ohranili tudi njih stari narodni ples »rezijanko«. O spomladnem času in poleti, zlasti pa v pustnem času, plešejo skoraj vsaki praznik, ravno tako na ženitninah in ob drugih dogodkih.

Plesišče je vselej štirivoglato; plesaje se ne vrtijo okrog, temveč skačejo naravnost pred se od ene strani do druge in ravno tako nazaj; na sredi se sučejo plesalci in plesalke, moški in ženske skupaj, ena nasproti drugi, ali nikdar drug drugega ne dotaknejo, niti si rok ne podajo. Med plesom se približujeta vrsti ena drugi in se zopet oddaljujeta. Zatem zaplešejo pari nekoliko na mestu in se postavijo v pravo jugoslovansko kolo, tjà in sem premikaje se. Naposled se zvrsté pari eden za drugim, kakor pri »polonezi« in plešejo po $\frac{2}{4}$ taktu. Dostikrat med plesom pojò svoje najlepše domače pesmi.

Škoda da se tako pošteni ples vedno bolj opušča in nadomešča, žal, z modernimi plesi. Narodni ples pride vselej do izraza kadar gre za kako folkloristično manifestacijo. O takih prilikah vabijo Rezijane tudi v Furlanijo.

REZIJANI IN REZIJANSKI JEZIK

Rezijanska govornica je tako čudna in vsa prepletana s tujkami, zlasti furlanskimi, da je težko razumljiva. Vsled tega nekateri znanstveniki trdijo, da Rezijani niso Slovenci, ampak ostanek kakega drugega slovanskega plemena. Sami o sebi pripovedujejo, da so prišli iz Rusije. Njih prvi iz Rusije prišli starešina je bajé prebival na »Gospodnici« blizu Bele in od njegove oblasti je ostalo kraju imé. Baudouin de Courtenay, ki je študiral Rezijane in rezijanščino, pravi, da je rezijanski jezik bajé nastal iz do sedaj še neznanega slovanskega narečja. Nемеc Bergman, ki je mnogo pisal o rezijanski dolini, je tega mnenja, da so šele možniški menihi Rezijo naselili. Nekateri furlanski zgodovinarji (n. pr. prof. Joz. Marchetti) pravijo, da je bila prvotno vsa dolina od Venconna do Pontebe naseljena od Slovencev, ki so se ohranili samò v rezijanskem kotu. To tudi drži, ker kdor dobro poznà narečje terskih Slovencev, mora spoznati, da je rezijansko istega izvora, le da se je vsled osamelosti prebivalstva, ki ni imelo nobene zveze z ostalimi Slovenci, razvijalo na svojo roko in kvarilo s tujkami, ki jih je zajemalo iz furlanščine, nemščine in drugih jezikov.

Znano je, da so za Napolconovih vòjn, ko je prišel Suvorov v Italijo, rekvirirali Rezijane za svoje tolmače in da so se ruski Kozaki zelo začudili, ko so slišali malone svoj jezik iz ust ljudi, ki so v gorki Italiji naseljeni. Morda je pa to dalo povod, da je nastala govorica o ruskem izviru Rezijanov.

Gotovo je, da so se Rezijani naselili v te kraje istočasno kot ostali beneški Slovenci. Iz oporoke koroškega palatinskega grofa Kòcelja (Chazilo), ki je imel svoja posestva v porečju Bele (Fella) z glavnim gradom v Možnici (Moggio), izvemo, da so tudi Rezijani spadali pod njegovo oblast. Vsa svoja posestva je daroval oglejskemu patriarhu Frideriku II. (1084-1085), s pogojem, da ustanovi na mestu moženskega grada benediktinski samostan na čast M. D. in sv. Gola.

Samostan je bil ustanovljen leta 1115 in cerkev posvečena leta 1119.

Možniski opatje so imeli po vsem porečju Bele, in torej tudi v Reziji, posvetno knežjo oblast, cerkveno, civilno in mešano sodstvo s pravico na smrt obsojati, kakor prej grof Kòcelj. Leta 1336 je sklical opat župane svojih zvestih podložnikov na opatijski vrt, ter jim ukazal priseči na sv. evangelij, da bodo zvesti in pokorni samostanu in opatu možniškemu. Na isti način so prisegli dne 29. septembra

Domáci misijonar - novomašnik p. Angel Blasutič,
na vratih domače cerkve v Gorenjem Brnasu

1336. na Beli v cerkvi sv. Martina možje iz Rezije, Stòlvíce, Osoja in Njive. Med možmi, ki se prisegali zvestobo v cerkvi sv. Martina, najdemo tudi lepa slovenska imena, n. pr. Godic, Rus, Sabadin, Siliboj, Moras, Rados, Kutin, Stanigoj, Ivir, Cerne, Mali, Danos, Ljubigoj, Lic, Prodar, Vogric, Jamec, Breg, Beli itd.

Rezijani so imeli, kakor vsi drugi beneški Slovenci, svojo domačo ustavo, t. j. zbirali so se v »sosednje«. Imeli so štiri »sosednje« ali komune: Sv. Jurij, Njiva, Osoje in Stòlvico. Vse štiri »sosednje« so se skupno zbirale na travniku pred cerkvijo M. B. na Ràvenci v »Veliko sosednje«, ko je šlo za skupne zadeve.

Na Ràvenci stoji lipa pod katero so se zbirale sosednje iz vseh štirih sosesk, ko je šlo za cerkvene zadeve, kakor izvolitev ključarjev, starešine (kamerarja), cerkovnika (muniha) itd.

Izvolitvi župnika so se morali po prvi svetovni vojni odpovedati.

V Reziji se je več ali manj ohranila tudi stara navada, da ima vsaka cerkev po šest pevcev; tedaj je vseh pevcev štirindvajset. Kadar umrje kateri teh pevcev, se poišče takoj drugi; ali nobeden ne more postati pevec, ako ga ostali pevci ne izvolé in potem še župnik ne potrdi. Ta volitev in to privoljenje se izvrši vselej tisti dan, ko pride vseh 24 pevcev vkup,

kar se vsako leto enkrat zgodi. Ta dan so povabljeni vsi pevci od župnika in od kamerarja k obilnemu obedu, katerega plačata ta dva.

Tako vidite, da je tudi ta odročni kos slovenske zemlje po svoje lep in da na njem prebiva rod, ki v svojih starih navadah kaže, katerega velikega debla veja je.

Čuj, čuj, čuj, ti uoslič moj!

(Stara Božična iz Meline, Podrat,
Cenebole pri Fojdi)

*»Čuj, čuj, čuj uoslič muoj:
Oh kadà pridemo midvù
tjé u 'no ràuan sorokò,
tjé u 'na stal'co strgano!
Okou te stal'ce snjeh lezi:
Sveta Marija nima kaj
de b' svetega Sina povila zdaj!
Tu u uòrte roz'ce rastejò,
je pouan rozic nasajen.*

Marija gor je zdahnila,
znosila Jezusa,
oj ga je znosila!
Cjelih mjes'cou devet,
ga je porodila te dan na Svecenco!
Hudi Judi so zavjedali,
hudi Judi nevjerniki!
Zat (potem) so ga pejali
na to goro vesoko:
tu to preso so ga kladali,
tu to preso vinarsko
Mu je stekla usà ta cartna rjena kri:
druz'ga mu nje ostalo
ku to cartano telo!
Buoh nam uzivati daj,
grjesnikem an grjesnicam,
na naso zadnjo uro,
na nas posleden cas!

(Povjedala Angelika Kancelir)

Landarska jama

Landarska jama s cerkvijo sv. Ivana Krstnika zanima vsakega zgodovinarja in turista, ki obiše Nediško dolino. Že ko greš iz Sv. Petra mimo Petjaga, po asfaltirani cesti, zagledaš na nasprotni strani Nediže, nad globokim prepadom, desno od vasice Landar, na živo skalo obešeno cerkvico sv. Ivana. Ako hočeš do nje, moraš pri vasici Lipa (ital. Tiglio), čez lepo zidani kameniti most preko Nediže v Tarčet (ital. Tarcetta). V Tarčetu si lahko ogledaš na sredi vasi znamenito, sedaj vso razbito, »lastro«, oziroma na štirih stebrih postavljeno kamenito mizo, okoli katere se je v zadnjih dvestoletjih, pred prihodom Avstrije, zbirala sosednja »Landarske Banke« in nje sodišče. Iz Tarčeta kreneš na levo in po cesti, ki pelje nekoliko v hrib, prideš do vasice Landar (ital. Antro), kateri domačini pravijo tudi »Spase«. Mala vas stoji lepo na vzvišenem in strmem robu hriba (324 m nad morjem), odkoder je najlepši razgled po vsej nediški dolini in po nasproti stoječih hribih, od Matajura do Stare gore.

V Landarju je zelo lepa župna cerkev svetega Silvestra papeža, pod katero spadajo zelo stare podružnice sv. Ivana »v Čelé«, sv. Jakoba v Bijačah, sv. Miklavža v Ofijanu in sv. Duha na Vrhju (ital. Spignon). Landar je pravzaprav najmanjša vasica razsežne landarske župnije, pod katero spadajo vasice Spanjut, Bijača, Kras, Vrh, Tarčet in vasice raztresene višje gori v hribu, pravzaprav nad Tarčetom, pod skupnim imenom Ofijan (ital. Pegliano).

Pogled se ti nehoté vstavi na podrtinah stolpa gradù Ahremberga, tik cerkvice sv. Jakoba, v spodaj stoječih Bijačah, ki je služil kot ječa za obsojene od sodišča slavne Landarske Banke. V Bijačah se lahko še vidi na sredi vasi oprta na peki zid, tista kamenita miza, oziroma »lastra«, okoli katere so se zbirali župani ali pa sodniki Landarske Banke, dokler ni bil nje sedež prenesen v Tarčet.

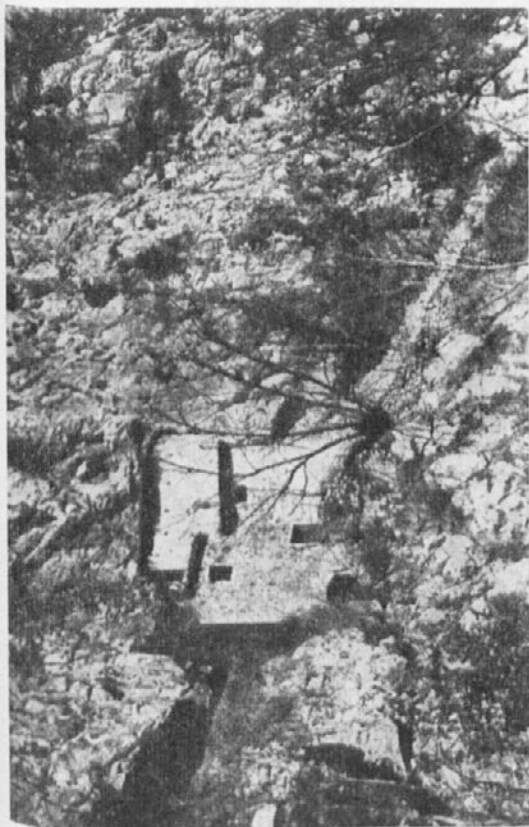
Iz Landarja prideš peš po ravni in lepi poti, v desetih minutah do stopnic, ki vodijo v Jamo. Že prej ko prideš do stopnic, vidiš nad potjo z mogočnimi in visokimi zidovi podzidane terase, na robu katerih štrlé iz zida prevrtani kamni, v katere so bili zapičeni leseni koli za ograjo. Kakih petdeset metrov predno prideš do stopnic, te pelje druga pot nižje doli do nevsahljivega studenca in dobre vode, ki izvira izpod jame in teče po strmeh potoku

skozi Bijača v Nedižo. K temu studencu, kateremu pravijo »studenc sv. Ivana«, so morali hoditi po vodo in tja so morali voziti napajat živino iz Landarja, do prve svetovne vojne. Tudi dandanes se turisti in obiskovalci Jame radi spočijejo pri svežem studencu, zlasti če so s seboj prinesli prigrizek.

Slap izpod cerkve ob velikem deževju

Landarska jama: vhod in obzidje iz leta 1907

VHOD V JAMO

Ko prideš do stopnic, se znajdeš sredi slikovitega, romantičnega kraja. Visoko gori iz jame pada precejšen curek vode, ki ob deževju silno naraste, in nudi slikovit prizor. Ob potoku se dvigajo med grmičevjem visoka drevesa, prepletena s krvinovo lozo in ovita z bršljanom. Visoko gori molé iz mnogih pečinskih razpok, mali, grčasti gabri, jeseni in dreni. Iz razpok raste hisop, ki se rabi pri blagolavljanju cerkvà in tudi posebne vrste lovor z dolgimi in živozelenimi listi, ki ga ne vidiš drugod, in ki ga domačini uporabljajo za okras ek oltarjev, zlasti pozimi. Visoko gori sredi pečine pa se blesti nekaj zidanega, ki je kakor umetno gnezdo k skali prilepljeno. Do tja gor vodi 115 strmih, kamenitih stopnic, ki so bile pred leti z železnim držajem zagrajene. Blizu pol poti je v stopnico vrezan napis, ki ga je težko razbrati; pozna se lé letnica 1007, češ da so takrat stopnice napravili. Pred tem letom je vodila pot v jamo malo više, po razpokah pečine; sledovi te poti se še vidijo. Vrh u stopnic zapirajo vhod v jamo železna vrata. Pred vrati je vzdian v skalo zelo lep »kropiunjak«, kamenita posoda za blagoslovljeno vodo, kakor jih še vidiš pred vratmi najstarejših hiš v Benečiji.

Skozi vrata stopiš v malo lopo, pol zidano in pol naravno, nekoliko nižjo od cerkve. Tu je vrezana v skalo letnica 1007, kakor na stopnicah, Pred tem letom je jama bila naravna, le kapelica sv. Ivana ob strani jame je bila umetno zidana. Iz lope vodita v jamno cerkev

Landarska jama. Slika iz notranjosti

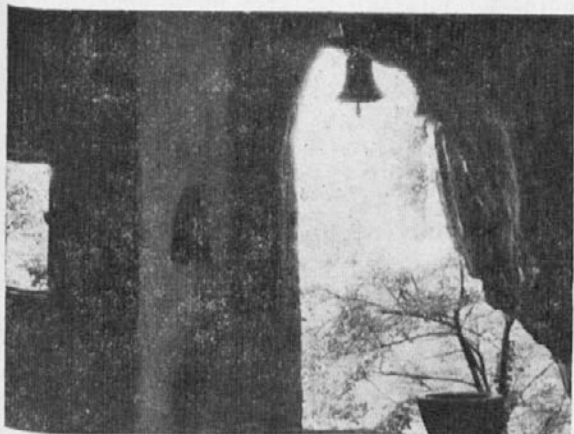
dva vhoda: prvega imaš takoj pri vratih lope, onkraj globine po kateri se steka voda iz jame. Nizek, umetno obokan predor, vodi v notranjost pod cerkvenimi tli. Na koncu predora stopiš v prostorno jamo in od tam prideš po stopnicah takorekoč iz pritličja v prvo nad-

stropje, zasučeš se nazaj ter dospeš v jamsko cerkev od zadaj, nasproti glavnemu vhodu.

Večji del lope je vdolben v skalo in spredaj odprt, da se lahko iz nje prosto uživa zanimiv razgled čez obzidje nad velikim prepadom na vasi nediške doline. Naraven, okorno obtolčen steber podpira strop lope. Tik za stebrom je prizidana stara peč za peko kruha, v notranjosti jame same je v skali vdolbina, v kateri so pšenico tolkli. Odtod prideš po zadnjih stopnicah naravnost v cerkev. Ta vhod nima nič podobnega vratom, nego je le široka, naravna odprtina z nizkim zidičem na desni, da ne padeš v lopo. Na zidišču stoji kamenita posoda »kropiunjak« z blagoslovljeno vodo, nad glavo pa ti visi zvon izpod skalnatega stropa.

Cerkev obsega srednji del jame, dolga je 16 in široka 10 metrov, visoka pa od 12 do 14 metrov. Stene in strop so iz žive skale, kakor jo je Bog ustvaril. Samo kos stene od spredaj z malim oknom proti dolini je zidan, potem mala zakristija in dve tretjini prezbiterija. Prezbiterij je zidan priprosto, a v čisto gotškem slogu. Iz prezbiterija vodijo vrata v zakristijo, ki je zelo majhna in ima dve okni nad prepadom proti dolini in odprtino v ladjo cerkve.

Iz zakristije vodijo druga vrata na majhno naravno teraso za prezbiterijem, nad prepodom. Ta terasa je služila izključno duhovni-

Vhod v jamo

kom, da so mogli na zrak in na sonce. Iz te terase je pred letom 1007 vodila nevarna pot po razpokah na dve terasi, opisani v začetku.

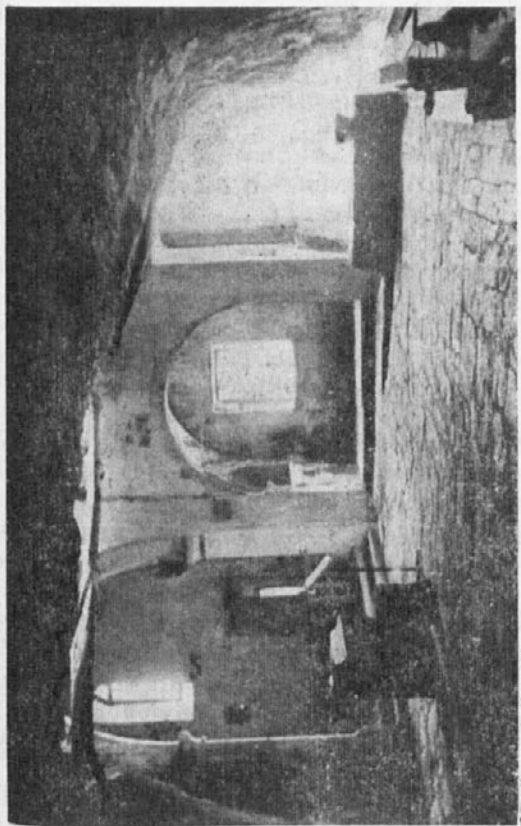
ZGODOVINA JAME IN CERKVE

Furlanski zgodovinarji imenujejo to jamo »la fortezza degli Slavic« (trdnjava Slovencev) in mislijo, da je bil zaprt v njej tudi čedadski

vojvoda Pemmo, ko so ga bili pregnali z langobardskega prestola in se je bil zatekel med Slovence. Je res trdnjava, ker od nikoder ne moreš do njé, ako ne greš po »štengah«. Zadržuje pa en sam človek, da iz lope podere v prepad sovražnika, ki bi silil po »štengah«. Niti v času zadnje vojne si niso nemški vojaki, Kozaki, Mussolinijevi republikanci, upali pogledati v jamo, ko so po okolici stikali za partizani. Bolj varnega zavetja si ni mogoče misliti.

Prav gotovo je ta jama obstojala že iz Noetovih časov. V čedajskem muzeju hranijo okostje »jamskega medveda«, ki so ga našli v tej jami. Ugodnosti in varnost, ki nudi jama, nam da misliti, da so ljudje že v prazgodovinski dobi, ko so še živeli po jamah, bivali tudi v tej jami. Morda prav zaradi te jame niso mogli Langobardi pregnati Slovencev iz Nediške doline. Vsakokrat ko jim je vspelo prodreti v dolino, so se Slovenci zatekli v Landarsko jamo in od tam so delali vpade nad Langobarde, dokler jih niso zopet potisnili proti Čedadu. Iz te dobe je legenda Kraljice Vide, ki je z »mernikom pšenice pregnala kralja Atilo iz Nediške doline.«

Cerkev sv. Ivana Krstnika prav gotovo sega do dobe pokristjanjenja Beneških Slovencev in zato je najstarejša cerkev v Nediški dolini.

Landarska jama s kapelo sv. Ivana

Pod obokano odprtino, med zakristijo in ladjo cerkve, je vzdian napisni kamen (1.73 m × 0.68), ki pokriva ploščo, pod katero, do prve svetovne vojne, je bilo več človeških okostij. Napis se lepo čita, in se glasi:

»IACEO INDIGNVS HIC TVMV
LATVS EGO FELIX AD FVN
DAMENTA ScoRVM EcclAE
IOHIS BAPTISTAE AC EVANGELISTE
IDCIRCO OBSEcro OMS ASCENDEN
TES ET DESCENDENTES VT PRO ME
IS FACINORIBVS DM PRECARE DIGNE
MINI-

Napis so vzdiali na tem mestu leta 1477, ko so prezbiterij popravljali. Prenesli so ga iz prvotnega grobišča pod oltarjem sv. Ivana.

Ne ve se, kdo je bil pokopani FELIX, ali ugiblje se, da bi znal biti učitelj Felix ob času langobardskega kralja Kuniberta, ki je umrl pred letom 720. Strokovnjaki pravijo, da se tudi oblika črk vjema z znaki VIII. ali IX. stoletja. Na vsak način je moral biti mrtvec odličen in zaslužen mož, ki so ga pokopali prav na koncu kora, pod oltarjem cerkvice, kjer ni bil nihče drugi pokopan.

Prvi zgodovinski dokument, ki se tiče cerkve sv. Ivana v Landarski jami, sega v leto

888. Prvega septembra 888. podeli namreč kralj Berengar diakonu Felixu(ki je bil pokopan v jami) cerkev sv. Ivana v Landarju z vasjo vred, potem drevesa, ki jih je on tam nasadil (kot puščavnik?), potem travnik tik gore »O lose« (pri vasi Laze), katerega je iztrebil duhovnik Lovrenec, in prostor na tej gori; dalje polja na meji proti Briščam in vasi »Pungulini« (Pegliano-Ofjan) in »Raynaldin« (o tej vasi ni potem sledu), in naposled obdelano zemljo ob ondotnih rekah in pašnike po gorah. (Glej De Rubeis, Mon. eccl. Aquil. pg. 222). To je torej najstarejše darilno pismo, ki se tiče Beneške Slovenije, in priča, da je cerkev sv. Ivana bila že davno prej; že leta 888. sta jo oskrbovala duhovnik Lovrenc in diakon Felix.

Ladja cerkve sv. Ivana je bila temeljito urejena, kakor se sedaj vidi, leta 1007. Prezbitarij je ostal v prvotni obliki, kakor priča oltarček, ki je popolnoma enak oltarjem iz najstarejših bazilik; popravljen je bil leta 1477. Na tistem zidu zakristije, ki gleda proti jami, torej na strani cerkvenega vhoda, je vdela dva metra nad tlemi plošča z napisom v gotških minuskulah: »maister andr-e von lack ia(r)-Imo 4mo 7mo 7mo«, ki je podoben onemu v Briščah.

Iz zapisnika kanonične vizitacije arhidia-
kona Missia iz Čedadada z dne 9. maja 1602 je
razvidno, da je oltar sv. Ivana stal kjer je
danes, ni pa gotovo ali je bil že takrat tam
leseni oltar, ki se vidi danes; ker v zapisniku
stoji, da na oltarju je bil le kip sv. Ivana.
Sedanji leseni oltar je bil najbrž pozneje po-
stavljen. Na oltarju v prezbiteriju, kjer je se-
daj velik križ, je bila leta 1602. »zelò stara
podoba preblažene Device«. Tedanji ključar
Landarskih cerkvà, 75-letni Marin Blankin iz
Bijač, je povedal arhidiakonu Missiju, da je
v cerkvi sv. Ivana redno pet sv. maš na leto;
da za vzdrževanje cerkve morajo skrbeti žu-
panstva Landar, Vrh, Ofijan, Tarčet, Laze in
Erbeč; da gastald sv. Marka (Beneške repu-
blike) mora dati tri mere olja za razsvetljava
cerkve in dva »starja« pšenice cerkovniku. Se
ne ve kako je ta dolžnost prešla na čedajsko
občino, ki še dandanes plačuje dogovorjeno
vsoto denarja cerkvi sv. Ivana v Jami.

Do predzadnje vojne so bile v cerkvi spo-
vednice in nekoliko klopi; tudi lesena prižnica
je visela na kameniti steni.

Pri sv. Ivanu je dvakrat na leto velik shod:
na drugi Velikonočni praznik in na praznik
sv. Ivana Krstnika. Na Velikonočni ponedel-

ljek, privré toliko ljudstva, da je vse natlačeno v jami, v lopi, po stopnicah in v njih podnožju.

Do prve svetovne vojne, ko je bil še zapovedan, je na praznik sv. Ivana privrelo vse polno romarjev zlasti iz Kobaridskega kota; danes je ta shod propadel in v cerkvi vidiš le nekoliko domačinov. Turisti uporabljajo zlasti ta dva shoda, da gredo tudi dalje v jamo pogledat, kako in kaj je notri, ker se o njej čudne reči pripovedujejo.

V znani pravljici je kraljica Vida opeharila Atilo, rekoč da prejema živež po jami iz nasprotne strani in Atila je verjel. Skrivnost Landarske jame do danes nam ni bila še razodeta. Že leta 1885 so jamski strokovnjaki skušali priti do konca. Z veliko težavo so se prerili do 325 metrov v notranjost. Dalje niso mogli, ker jim je voda zaprla pot.

Bolje opremljeni tržaški jamarji so v letih 1951 in 1954 prebrodili omenjeno jezerce in še več drugih jezerc, ki so jim zapirala težavno pot in so dospeli do 500 metrov od vhoda. Konca pa le niso našli, ker so jih ovirale vode. Čakajo izredno sušo za nadaljnjo preiskovanje začarane jame.

Stara božična pesem

(Jo selé puojejo stari ljudjé)

*Oj pošlusajta vsi ljudjé
kaj vam jest povjedu bom:
Od 'dnega kralja Avgusta
zapuoved je parslà:
cjeu svjet muore popisan bit'.*

*Tud' Marija z Jožefom
gre v to mjesto Betlehem,
not' v to mjesto Betlehem,*

k svojim ljudem.
Na rajžo se napravita,
med sabo se poguarjata:
»Midva sma le 'z dne hiše,
rodovine Davida«.

. . . . .
. . . . .

Jožef nazaj pride
in miło se razjoce:
»Ki imam tako zlahto,
k' mi jerprge ne da.
Jest vjem za 'dno stal'co
pa zmislit' se je ne mo.
Ti čem dat' muoj plačič,
tu gvantac se zavila boš.
Ti boš Kràlja rodila,
ki bo čez vse reči«.
»Oj Jožef muoj, potroštan bod',
jest sem kralja rodila naco.«
O Marija, Marija dam'ga
naj ga bušnem, objemem.
O Marija, o Marija,
Jezus se trese ku' vejica:
podaj ga zvinci v jasalca,

naj ga zvin'ca ogrjeva.«
Ta neumna zvinca ga spozna,
le človek mu časti ne da,
ki je paršù zanj trpet
an za odrješit cjeli svjet.
»O muoja Marija:
kuò se m' lepuò zdì
cut' angelce na štal'ci
kakuò lepuò puojejo.
O muoja Marija:
kuò se m' lepuò zdì,
videt' vse pastirce,
ki kupe sem gredò.
O muoja Marija:
vidim svete Tri kralje,
na kamelah jezdijò,
od jutarnje dazele
mu ufar nesejò:
viruh, miro in cisto zlatuò
Jezusu pru lepuò ufrujejo.«
An so sli po drugi pot',
an so sli nazaj damù!
Sveti zegan Buoh nam dej,
'dno dobro ljeto za naprej!

JAKOB ŠTELIN

Ko boš romal k sv. Antonu v Padovo, se boš gotovo pomudil tudi v samostan oo. kapucinov v predmestju mesta, kjer je preživel svoje svetniško življenje in umrl v duhu svetosti pater Leopold Mandič.

Ko boš korakal po dolgi ulici, ki pelje do samostana, malo prej ko kreneš na desno, prav blizu župnijske cerkve sv. Križa, boš videl na stavbi, ki se drži s cerkvijo, mramornato plošča s sledečim napisom:

»JACOPO STELLINI
SUPREMO FILOSOFO
QUI ALLA VITA
NON ALLA GLORIA
MORI IL 17 MARZO 1770«

(Jakob Štelin - največji filozof - tukaj življenju - ne slavi - je umrl dne 17. marca 1770).

Kdò je bil ta »največji filozof« Jacopo Stellini? — beneški Slovenec iz Gorenjega Trblja, v Podutanski dolini!

Plošča je vzdana na bivšem samostanu očetov somaskov in v tem samostanu je naš Jakob

Štelin umrl kot redovnik. Ustanovitelj tega reda je bil sveti Hijeronim Emiljan iz Benetk in je bil zelò razširjen na ozemlju beneške republike; tudi v Čedadu je imel samostan. Somaški so se imenovali po mestecu Somasco pri Bergamu, sedežu tega reda.

Jakob Štelin se je rodil v Gorenjem Trbilju in je bil krščen v cerkvi sv. Lenarta v Podutani dne 18. julija leta 1688. Za botra sta bila Mohor Štelin in Marina, žena Gregorja Petruša, oba iz Gorenjega Trblja.

Jakobov oče je bil Kocijan, sin Petra Štelina, ki je bil krščen v Šentlenartu dné 30. maja 1645. Poročen je bil dné 23. januarja 1674, in je umrl, 80 let star, v hiši nekega Franca Pontona v Premarjaku pri Čedadu, previden s sv. zakramenti, kjer je bil tudi pokopán dné 9. februarja 1793.

Mati je bila Margerita Dugar, hči Stefana iz Duge.

Jakob se je rodil kot šesti od dvanajstih bratov in sester. Jakoba so starši poslali v šolo k očetom somaškem v Čedad in ti, ko so zapazili Jakobovo nadarjenost, so ga poslali v beneške šole. Napredoval je tako, da je kmalu postal učitelj pesništva in govorništva v zavodu za plemiške mladeniče. Ta čas je spisal (1740) znanstveno knjigo »Specimen de ortu et pro-

gresu morum«, s katero je pridobil tako slavo, da ga je beneški senat imenoval za profesorja na univerzi v Padovi.

O njegovi učenosti se trdi, da ni bilo znanosti, katere bi Štelin vsaj nekoliko ne poznal. Spisal je mnogo razprav, pesmi in govorov v grškem in latinskem jeziku. Njegova dela v prozi so izšla v letih 1778-1781, pesniška pa leta 1782. Slovel je kot največji filozof in znanstvenik tistih časov.

Ker Čedadci so si bili prisvojili čast, da je bil Jakob Štelin Čedadec in ne beneški Slovenec iz Gorenjega Trblja, se je leta 1871 oglasil naš rodoljub dr. Anton Podreka, s knjigo »*O domovini Jakoba Štelina in o njegovem moralnem sistemu*«, in dokazal, da Štelin se je rodil v Gorenjem Trblju.

Kakor v časih dr. Antona Podreke, takò so tudi leta 1949, ko so obhajali 250-letnico rojstva velikega filozofa Štelina, Čedadci dvignili velik krik proti trditvi, da je bil Štelin rojen v Gorenjem Trblju dné 18. julija 1688; v polemiki, ki je nastala med Čedadci in beneškimi Slovenci v dnevnikih, so Čedadci trdili, da je bil rojen v Čedadu 27. aprila 1699, t. j. enajst let pozneje. To isto je potrdil Ivan Trinko v »Glosa k 250 letnici beneškoslovenskega učenjaka« (DM, leto 1938, št. 1-2).

Sam Trinko piše, da se je spočetka oprl na ljudsko izročilo, ki pravi, da je bil J. S. iz Gorenjega Trblja. (ital. Tribil di Sopra) v šentlenarski beneškoslovenski župniji. Temu je hotel priti povsem na jasno. In res, v župnijskem arhivu v krstni knjigi (Liber baptizatorum, vol. II, pag. 292), je našel sledeči zapisek:

»Die 19 julii 1688

Iacobus f.s leg.mus et nat.is Canciani Stelin et uxoris e.s Margarita e de Tribil superiori. Baptizat.s est per me And Daurin. Patrinus fuit Hermagoros Stelin et Marina uxor Gregorii Petrosa ambo de Tribil sup.«

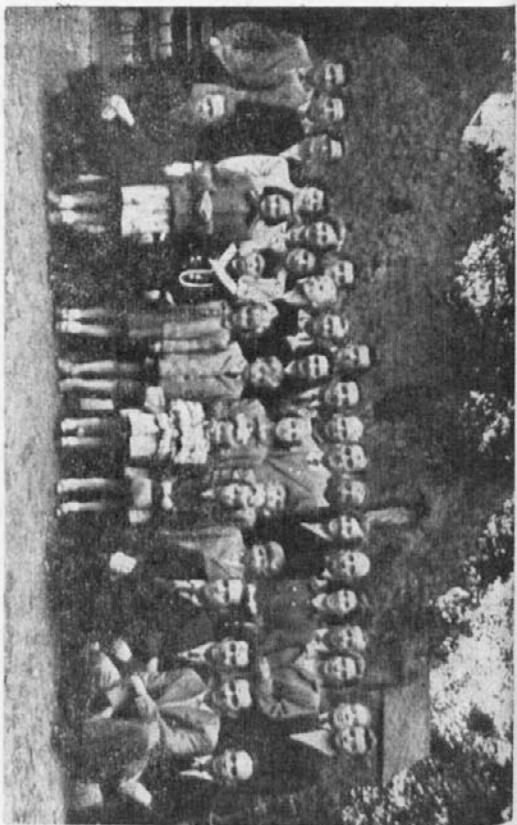
To, kakor je povsem razvidno, se ne ujema z trditvijo Čedadcev. Ti, so ob 250-letnici velikega filozofa, dvignili velik hrup in prepisali z Beneškimi Slovenci. Obdolžili so jih, da si prisvajajo po krivem tega učenjaka. V polemiki, ki je nastala med Beneškimi Slovenci in Čedadci, so ti celo trdili, da je bil J. S. rojen v Čedadu 27. aprila 1699, t. j. kar 11 let pozneje! Svojo trditev so Čedadci podprli s prepisom sledečega krstnega lista, ki se najde v krstni knjigi Velike cerkve v Čedadu (od leta 1679 do 1700):

«Adi 27 Aprile 1699 Giacomo et Marco figlio leg. et nat. do Mr. Mattia Rodaro et Andriana sua moglie fu battezzato da me Ascario Polami Custode. Furono Patrini l'Ill. sig. Galvano Maniaco et l'Illustrissima sig.ra Puppi.»

Tu gre za Giacomo Rodara in ne za Jacopo Stellini, in ne veljà, četudi je možno, da je družina *Matije Rodaro*, imela za hišni pridevek »štelin«. Nikoli se ne godi, da bi označili človeka samo z hišnim pridevkom in opustili priimek. Naš Jakob se je podpisoval kot »Jacopo Stelin« in nikoli kot »Giacomo Rodaro« in vsi so pisali in pišejo o »Jakopu Steliniju«. Dodati je treba, da v anagrafični knjigi cerkve sv. Lenarta, pri imenu »Jacobus Stullin« je pripisano »Somascus« - »sepultus Paduae« - »doctus in omni scientia«. Kakò torej, naj bi bil Čedajec? Čedajci so imeli v preteklosti toliko odličnih mož, da ne potrebujejo ravno našega Štelina, da bi povzdignili ugled njih mesta.

Jakob Štelin je potemtakem eden izmed velikih mož našega rodu, rodu Beneških Slovencev!

Slovenski delavci iz Benetije v Belgiji
na božji poti pri lurski Materi božji v Quaregnonu

NAŠI PO SVETU

MINATORSKA BOLJEZEM

Naša majhana dažela, Beneška Slovenija, ne more preredit' vsjeh svojih sinov, kier rjeuna in malo rodovitna in dauke muore plačjovat' velike, kakor te rodovitne in bogate dažele.

Dokjer so naši ti stari bli pod beneško republiko in so imjeli administrativno autonomio, njeso nobednemu plačoval' daukou in so skuoze njih Sosjednje in Banke takuò pametno gospodarili, de so se vsi preživjeli tadomà, in njeso muorli lajnat po svjete s trebuhom za kruhom. Današni dan njé vič takuò: venčpart naših puobu in možé je muorlo iti v Francijo, v Belgijo, v Avstralijo, v Kanado, Argentino in drugod, za zaslužkom posebno v telih zadnjih ljetih, ki so bile odkraja slabe.

Narvič jih je šlò v Belgijo djelat v mine, 300, 500, 1000 metrou pod zemljo. Djelo v minjerah je težko in nevarno, zaslužak je pa dobar. Ti pametni pošiljajo puno sudu damù; nekateri so kupili še kumetijo dol na Laškem.

Djelo v minjerah njé zdravo; kaduor dougo djela v jamah karbona, si krajša življenje in umrjé pred cajtam. Je podložan adni boljezni,

katere v naših vaseh njesmo poznali; tisti boljezni pravjo »minatorska boljezam«. Kadar čujemo kajšnega človeka, de pogostoma in skuoze puno cajta pokašjava, se bojimo, de je jetku. Jetka ali tuberkoloza je boljezem na pljučah, tuò če reč, de v pljuča so zaljezle majhane živalce al črviči, katerim pravjo bacili tuberkoloze, in kateri so takuò mikani, de se jih se ne more videt' z očmi, brez mikroskopa. Leti bacili grizejo njimar naprej pluča, dokjer ne storjo človeku umrjeti.

So pa tudi druge pljučne boljezni, ki ne pridejo od bacila tuberkoloze in jih ušafajo posebno tisti djelouci, ki muorjo djelat' djela, kier se muore požgerjat' puno prahù. Tistim boljeznim zdrauniki pravjo »pneumokonioze«, ki po slovensko če reč »prah na pljučih«. Je vič sort te boljezni. Venčpart djeloucom v minjerah pride ta boljezam od prahu »silicija«, in zatuò minatorska boljezam se kliče »silikozi«.

POŽGERJANJE PRAHÙ

Kadar naša mati pomjeta hišo in skuoze okno seje sonce, vidmo po luhtu puno hišo prahù. Med tistim prahom pa je še puno drug zega takuò drobnega prahù, de ga njé moč videt' brez močnega mikroskopa. Glih takuò se

godì v minjerah: minator še brez sonca, samuò z lampo, ki mu svjeti, vidi vse puno črnega prahu; med tistim prahom pa ga je še vič tega drobnega prahu, ki ga ne more videti z očmi.

Venčpart tistega prahu, ki se vidi, ostane v nuosu, v ustih, v grlu; te buj drobni, tisti, ki se ga ne vidi z očmi, gre naprej dol po sapniku v pljuča in po kanalih od pljuč. Prah, ki ostane v nuosu, v ustih in grlu, njé še škodljiv: človek kihne, se odkašlja al pljune pa je dobro. Tudi te drobni prah njé sam od sebe nevaran, kjer tudi pljuča se znajo samé branit prout njemu in imajo po njih kanalih kakor majhane metljice, ki ga potiskajo nazaj in prah muore s sapo spet shuoze usta na dan. Kjer pa pljuča so šibke, to djelo za odganjanje prahu skuoze mjesce in mjesce al pa skuoze ljeta, jih takuò utruði, de opješajo, in nje-majo vič potrjebne moči za odganjanje prahu, takuò de počasi, počasi prah začinja ostajati v pljučah in blokirat njih kanale. Takrat začne »minatorska boljezem« ali »silikozi«.

KAKUÒ DJELAVEC MORE SPOZNAT, DE IMA »MINATORSKO BOLJEZAM«?

Adan puob iz Srjednjega je jau: »vsak dan buj čujem, de nijesem tisti ki prjet.« V začetku te boljezni minator spozna, de buj težkuò sopé,

posebno kadar djela kjek buj težkega al pa kadar gre gor po kajšnih štengah al gor po brjegu. Se za vsako nič prehladi. Vsaki dan buj težkuò sopé, vičkrat ga martra kàšji in rebra se ne vič napenjajo kù po navadi kadar sopé, mu se napenja trebuh kadar pahti. Tudi pljuva umazano materjo. Če takemu bouniku zdraunik napravi »radiografijo«, vidi v njega pljučah puno bjelih pike, ku de bi biu not padu snjeh.

NEVARNOST »MINATORSKE BOLJEZNI«

Ta boljezan njé nevarna za vse glih, kier adni so buj močni in zdravi, druzi so buj šibkega telesa al pa imajo še druge boljezni.

Par adnih bounikih silikoza se razvije v jetko ali tuberkolozo, tuò se pravi, de prah mu pljuča počasi počasi popunoma razjé, takuò de bounik pred smartjo pljuva krì al še kosčiče od pljuč.

Par druzih bounikih pa silikoza ne razjé pljuč do koncà, ampak zavoyo težkega dihanja mu ošibkeje sarcé, ki rata buj debelo in nji-mar buj pješa.

Zavoyo silikoze, nekaterim pridejo še druge velike boljezni: naduhja, polmonita, kànkár al rak na pljučah, in takuò naprej.

Kadar se tem bounikom bliža smart, adnim otečejo nogé in trebuh, kakor de bi bli vode-nični, nekaterim že adno ljeto prjet, drugim pa le dva tjedna.

KAKUÒ SE VARVAT' TE STRAŠNE BOLJEZNI?

Navadno, kadar djelovac gre k zdravniku, kier čuje, de težkuò diha, zdravnik mu djé, de se je prehladiu al pa da ima »bronkito«, in mu da zdravila za te boljezni. Kier ne ozdravi, kadar se povarne k njemu, mu zdravnik parporoči, de naj ne djela, kjer je prah, de naj djela na čistim zraku (ajarju). S tem parporočilom bounik si ne more nič pomagat, kjer djela zuna minjere mu nečejo dat.

Zdravila za to boljezen njeso še najdli. Pred vič ljeti so hodili k njemu zdravniku v Francij, ki jim je dajau njeke pikurje, ki pa so pomagale le za naduhjo. Sada zdravniki dajejo silikoznim bounikom široke za pit, za de bojo lažé sopli al pa kajšne »pilule« za ustavit kaši. Tiste »pilule« pa škodujejo želodcu in je buojš', če človek more potarpjet' brez njih.

Narbuojše zdravilo za djeluca, ki začinja bit' bolan z »minatorsko boljeznjo, je ta: de hitro zapusti djelo v minjerah in gre damù, al pa de si ušafa drugo djelo na odpartim.

Če jenja djelat v minjerah, potlé ki ima že 50% pljuč blokiranih od karbonskega prahu, bo poznò za popunoma ozdravit; bo njimar boljehast, ne bo za težke djela, se bo muoru njimar zdravit in vsaka druga boljezan bi ga spravla pred cajtan v grob.

Djeloucam veliko nuca za ne ušafat tiste boljezni, če si znajo pomat'.

Prjet ku vse, bi bilo prù zanje, če par djelu v minah bi imjeli njimar maškaru gor na gobcu, kier maškara zadarži puno prahu, de ne pride v pljuča.

Potlé ki djelovac pride iz minjere, bi muoru biti vič k' mu je moč na odpartim, na čistim ajarju in ne po oštarijah al salah, kjer je puno ljudi; posebno ne po kinomatografih. Minator bi muoru jesti zdreu in močan živež, pijače pa ne previč. Pjanci narlažé ušafajo minatorsko boljezan.

Najbur zdravo in narbuj nucno je proti minatorski boljezni, če se pije puno mljeka, ki sada ga že tudi prodajajo po nekaterih minjerah. Zdravo mljeko redi in pobere puno strupà v človješkem želodcu.

Narvenč bogatija za vsakega človjeka je zdravje. Kaj bo pomau denar, če ne bo zdravja? Kaj ti bo pomagalo tebe minator, še če zaslužiš milijone, če potlé ne boš mogù djelat in jih boš muoru znest zdravnikom in za zdra-

vila in potlé še umrjet' pred cajtan? Zatuò, se ne pusti zapejat od samogudnosti do denarja; kadar čuješ te parve znamunja od minatorske boljezni, zapusti minjere in ušafi kajšno drugo djelo na odpartim, četudi je majša plača, al pa pujdo damù. Poštenemu človjeku, Buoh ne pusti tarpjet' lakote nikjedar.

TINKO

SVET V ŠTEVILKAH

ČLOVEŠTVO

Človeški rod se množi z neverjetno naglico. Pred 155 leti ga je bilo komaj 870 milijonov, sto let kasneje že 1500 milijonov. Danes pa že preko dve milijardi in pol. Razdeljen je tako:

Evropa	550 milijonov
Azija	1400 »
Afrika	210 »
Severna Amerika	230 »
Južna Amerika	120 »
Avstralija z Oceanijo	15 »

ZIVEZ

Pridelki na svetu se pa ne množijo tako hitro kakor človeški rod. Vendar je živeža na zemlji ogromne količine. Poglejmo (v približnih količinah) koliko:

Pšenice	1471 milijonov q		
riža	1522	»	»
rži	201	»	»
koruze	1301	»	»
krompirja	1533	»	»
sladkorja	457	»	»
kave	227	»	»
tobaka	326	»	»
ječmena	494	»	»
olja	18	»	»
soje	180	»	»
am. orešek	110	»	»
bombaža	130	»	»
lana in konoplje	5	»	»

PREGOVORI

Svečnice dan — zima uon.

»Tuò je laž!« reče Blaž.

Svjet Valentin parnese

kjuče od korenin.

Kakuò se je Marin Lesjaku navadu snubit'

V starih časih je bilo za puoba težkuò spoznat' čečò, ki bi bila zanj, kjer čečé so se daržale domače hiše in so čakale domà, de fant pride po njé. Današni dan je narobe: čečé se lovijò za puobi in puobje muorejo lepuò se ahtat za ne past' v kajšan skopàc. V starih časih se je oženu adàn od hiše, in ti drugi bratje so ostali strici; današnji dan, njé vič čast biti za strica, in vsak se gleda oženiti, četud bi muoru že drugi dan iti petjat'.

Tudi Marina Lesjakovega je bilo špot ostat' za strica in zatuò je sklenu se oženit'. Biu je ljep puob, zdreu ku drjen, pametan in pošten. Biu je mizar al maringon in z djelom je biu zaslužu in paršparu tulku, de si je kupu adno majhano hišico; šelé potlé je začeu mislit' na žembò.

Rad bi biu vebrau za nevjesto kajšno čečò svoje vasi, kjer pa vasné čečé so bile nevošljive dnà čez drugo, mu je vsaka najdla kajšno péčjo in jo raznašala okuole, za de te druge ga ne vzamejo, zatuò je Marin sklenu iskat

nevjesto v kajšni vasi, kjer ga njeso poznali. Njé maru telih modernih frfoljeuk s karvami-mi šobami, z namaženim gobcom in zafrkanimi lasmi, ki njeso za nobeno djelo: nje teu bit' hlapac svoje žene in zatuò je sklenu de puojde na snubo v Črnivarh, kjer čečé so šelé po domače, poštene in vajene djelu. Vjedu je de čarnovarske čečé se rade oženjo dol v dolino kjer njé potrjeba garat' harbata s težkimi brjemani in zatuò je biu višan de mu ne bo težkuò je najt. In je šu na senjan v Črnivarh, se je vstavu na placu pred cjerkvjo in gledu za čečami, ki so hodile k maši. Lepuò jih je bilo vidat lepuò in pošteno oblječene, z bjelim in rdečim obličjem, kukar rože, ki bi se jih ne moglò parglihat' s tistmi dol v dolini, ki se zdé vse jetkove. Tudi v cjerkvi, v cajtu maše, njega oči so pasle okuole čeč' in so se vstavle na adnî, ki mu se je zdjelo, de je njé ljeuše na svjete. De muore bit poštena, se je prepriču kadar je videu, kakuò lepuò se je zadržala in kakuò lepuò je molila gor na bukva. Je njé vič pusti izpred oči, in po maši je takuò djelu in ohaju okuole njé, dok' mu ni paršlà parložnost, de je mogù guorit' z njò. Njé veliko zamuju s praznemi besjedami: povjedu ji jé, de kaduò je, de zakì je paršù v Črnivarh, de kakuò se mu ona dopada in jo je kar naravnost uprašu al bi ga

rada poročila. Čečà je poardečjela, ga je pogledala od nog do glave, je dno malo pomislila in potlé mu je odgovorila: »Pru rad, kier si mi močnuò všeč, pa ne morem brez očetovega dovoljenja.« Marin bi biu skor zavrisknu od vesejà. In sta šlà v očetovo hišo. Očà je hitro zastopu po kaj je paršù; ga je lepuò sparjeu, mu je stuoru sednit k mizi in kosit' skupe z veliko družino. Po kosilu je Marin poklicu očeta na stran, in ga je lepuò uprašu če mu pustì poročit' njega hči Marijanco. Očà ga je uprašu: »Kulku krav imaš v hljevu?« — Marin, ki njé biu od tistih, ki »Bjeli grad obječajo — in še črne bajte njemajo, mu je povjedu: »V hljevu imam samuò dvje kozé.« Kadar je tuò slišu očà, je spremeniu lice in mu je suho odgovoriu: »Jest ne dan muoje hčere 'dnemu kozarju« in mu je obrnu harbat in se povarnu v hišo. Je bilo ku de b'ga biu štoknu v sarcé, ubuozege Marina. Mu je zmankala besjeda, de je dau vsem hišnim rokò v slovuò, brez odprjet ust; je vzeu klobuk in šu. Vidu je kakuò Marijanca si je brisala suzè in je utekla v izbò jokat. On pa se je žalostan povarnu v dolino in mislu sam par sebé: »Kaduò bi biu rajtu, de v Črnemvarhu buj porajtajo krave ku pamet, lepoto, ljubezan in druge reči. Kaduor gre na snubo v Črnivarh muore

imjet kravjo ljubezen, kjer če né, ne ušafa nevjeste.« Ljepe Marijance pa le ni mogù pozabit še dolgo časa.

Na »Burnjak« je šu v senjan gor na Tarčmun, njimar s tistim namjenom. Po maši je šu tudi on tjé za cjerku, kjer so okuole barigli pili in pjeli čecé in puobje. Ponudili so mu pit in tudi on njé teu špota in je plaču marskajšan litro. Vsi so bli veseli in tudi Marin ga je biu že trkaj popiu de je postau »kurazan« in je še zavrisku, kar se je z njim le rjedko zgodilo. Zvabili so ga z njimi gor v Mašere in on je rad šu. V Mašerah ga je adnà tistih čec' parjela tje pod pasko in ga peljala v njé hišo. Kakor v Črnemvrhu, takuò v teli hiši je biu pru lepuò sparjet: na mizo je paršla gubanca in vino. Marin je uprašu očeta de naj mu da hči za nevjesto. Očà mu je odguoriu: »Naša Liza je barkà za djelo na puuju in v senožeti; al imaš dost' njiv in travniku?« — »Imam samuò kajšan 'blek',« je odkritosrčno povjedu Marin. — »Ako njemaš njiv ne travniku, le puj z Buogam, jest ne dam muoje Lize ničarju,« mu je jau Lizin očà, gor vstù in mu dau rokò v slovuò.

Takuò je Marin zastopu de tudi pri Mašerjih se ženjo čecé le s travniki in njivami. Na sv. Miklavž je šu na senjan gor k sv. Stuo blanku. Svetega Miklavža moljo posebno čecé

de jim pošljé snubače in de jim pomaga se oženit. Tudi Marin je šù tjegòr s tistim namjenom. Pred cjerkvijo je špegu čecé, ki so hodile k maši. Vse gaspuojsko oblječene, s po-barvanimi nuohti, rdečimi šobami in permanento gor na glavi. »Tele pa« je mislu sam par sebé, »sigurno de me ne še pogledajo, mené, ki sem spuodnjo oblječen, po navadi naših vasi in našega stanù, še če bom na golih koljenah prosù svetega Miklauža.«

In rjes, glih takuò se je zgodilo. Ves dan je pohaju gor po vasi in po oštarijah in isku parložnosti za guorit' s kajšno čecò, pa tele so mu le harbat obračale, ku de b' biu kajšan cunjar. Tudi s pomočjo sv. Miklavža v Štuoblanku ne bo nič, kier tamgor čecé se ženjo samuò z obljeko.

Šu je tjà v Ažlo, kier je biu velik ples za senjan sv. Valentina. V oštariji je bilo vse puno puobu in čec'. Marin jih je ogledavu in poslušu. Guorile so o bogatih fantih, ki so paršli iz Amerike, o dolarih, o libretih, o sudih na Bankah, o avtomobilih in takuò naprej. »Tele sigurno« je mislu »bi radi živjele ku gospé, brez djelat in zatuò njeso za me.«

Na zadnjo, je Marin spoznù de če bo hodu na snubo po starim, bo muoru ostat' za strica za vse večne čase. Spoznù je, de če bo teu se oženit' bo muoru tudi on hodit na snubo buj

po moderno. Današni dan se ne gleda vič na pamet, na poštenost, na lepoto in na zdravje, ampak le na krave, na njive in senožeta, na obljeko in na sude. Brez tih reči je zastonj hodit na snubo, ne po gorah ne po dolinah. Je obljeku adno fino obljeko, popjeglano srajco in lepò kravato; je obù dne armene bote, se je stuoru lepuò ostrič', namazat lasé s nje-kšnim disečim mazilam, je vzeu v roké elegantno pàlčičo in je šu v senjan gor v Oblico. Po maši je šu v oštarijo in vse ga je ogledovalo in mu parsnemalo klabuk; čéčé so gá tjele snjest z očmì gaspuojskega puoba. On pa je guoriu le od Amerike, le o dolarih, le o avtomobilih, kakor de b' biu paršu iz Amerike tisti dan prjet. Povarh tegà je še na debelo plačavu pit' vsjem, ki so blì v oštariji, kakor navadno djelajo naši ljudjé, kadar pridejo iz Amerike. Novica o Slovenju Amerikanu, ki je takuò bogat, de se mu ne traga dajat sudu za pijačo vsjem, se je hitro raznesla po vsi vasi in vsi so blì prepričani, de je paršu v domačce kraje po nevjesto.

Vse čéčé so blé po luhtu: vsaka je poskarbjela se obječ z najlepšo obljeko, se lepuò moderno počesat in profumirat in potlé je hitela v oštarijo . . . klicat očeta al brata, de naj pride damù in s potjo ogledala amerikanskega mi-

lijonarja in rad popila kozarac vina, ki je on takuò gospujojsko vsaki ponudu.

Nobeni se nje mudilo damù; ohajale so okuole njega, kakor mrujé okuole medù, takuò njé mogù guorit né z adnò né z drugo kier so vse knado sčrgoljele tjà v anj, ku vrabci. On pa se je smejau tu sarcu. Kadar se je naveliču listega dirindaja, je vse lepuò pozdravu in se je pobrau damù. Dol na koncu vasi, sta sedjele pred hišo mati in hči, katere nje vidu v oštariji. Hči je bila ljepa in po domače oblječena. Martin se jima je parbližu in uprašu čečò, de zakì njé paršlà tudi ona v oštarijo, kakor te druge čečé. Za njò je mat odguorila, de njé hči se ne more lovit' za Amerikani, kier je buozega stanù. Marin jih je povabu v hišo in se je pogovarju z njima do punoči. Drugi dan sta se že znajdla on in Mincica dol pri Podutanskem famoštru za se dat' v noto, in za adno ljetu potlé sta že zibala adnega ljepega Perìnaca v Marinovi hiši.

„Buoh puj pred vami in za nami“

Kadar Buoh in sv. Petar sta hodila po svjetu, sta šla tudi skuoze Savuodnjo, in kier sta bila trudna in lačna, je Buoh ukvazu sv. Petru de naj gre po hišah prosit kjek' za jesti.

Sv. Petar je bugu, in je šu po hišah in prosu kjek' za jesti. V nobeni hiši mu njeso nič dali: iz vsake hiše so ga odgnali z besjedami: »Nam je vse Buoh vzeu in ti njemamo nič ki dat'.« Petar se je povarnu k Bogu s praznimi rokami in mu je jau: »Nič nisam ušafu; povsod so me odganjali in se izgovarjali de nje-majo nič za dat', kier jim je vse Buoh vzeu. Pujdimo hitro uon z Savuodnje, kjer te imajo za tatù.«

In sta šlà naprej. Gaspuod Buoh je večkrat narediu tudi kajšan čudež in Petar se je čudvu de ga njé narediu tudi v Savuodnji, za navadit tiste ljudi, ki če reč ne dajat tim lačnim jesti. »Če bi jest mogù djelat' čudeže,« je jau sv. Petar, »bi teu navadit pameti tiste ljudi brez sarcà.« »Nu,« mu je odgovoriu Buoh, »od ša za naprej boš ti za Bogà in jest pa bom djelu kar mi ti ukvažeš.«

Sta paršlà gor na dno planino ravno kadar adan pastir je spustiu iz hljeva nijegà ucé in kozé, jih je požegnu in je jau za njimi: »Buoh naj gre pred vami in za vami.« In Buoh Petar je muoru uslišat patirjovo molitu in skakat tjé pred njé in tjé za njé, takuò de se je preca utrudiu in njé mogù vič naprej. — »Jest ne morem vič za Bogà,« je jau Gospuodu Bogù, »le bodite sam!«

Ku Petru se zgodì vsakemu na svjete, ki njé zadovoljen s svojem stanom in bi biu rajši kar so ti druzi!

Pravca od briješkega zluodja

Gor v Brjezjah imajo tisto nesrečo, de v tim velikim utarju muorejo daržat hudiča, zavojo sv. Mihjela, njih patrona, ki ne more stat' brez tiste hudobé pod nogami. Po vseh vaseh tam okuole, so jezni na Brjezje, kjer se časti na utarju tistega zluodja ki djela tučo. Kadar je čarno gor nad Brjezjami in garmi, tuča je sigurna po vseh vaseh tam okuole.

Se je zgodilo de puno ljet odtuod, je biu za mežnarja Miha Mrazič. Tudi on je biu zlo jezan na zluodja tam utarju zavojo tuče. Kadar gor nad vasjò so se zbirali črni oblaki, je muoru pustit vsako djelo in letjet' zvonit' pruo tuči. Rjes de se nje veliko utrudiu za zvonit' tista dva zvončiča, objesena gor ejerkunimi vratmi, kier takrat v Brjezjah njeso imjeli turma; huduò pa je bilo zanj, de je muoru stat' na dažu in na vjetru kadar je zvoniu, kier brješka ejerku njé imjela lupe. Zgodilo se je, de nad Brjezjami se je zdrla nenevadno strašna huda ura. Stare ženjice so hitro par-

žgale ojko in svetega Ivana rože na pragu od hiše in so kropile s žégnano vodò na vse kraje; mežnar pa je zvoniu na vso muoč pruoť tuči. Nič nje pomagalo: ne kadit, ne kropit, ne zvonit': vsula se je na vso muoč tuča debela ku jajca in pokala okuole glave (klabuk mu biu vjetar nesu) ubuozeza mežnarja takuo de je muoru pustit' zvoné in se zatec v cjerku. Kadar v cjerkvi se je brisu in je otipavu bule gor po glavi, ga je parjela tajšna jeza, de je skočù gor na utàr, je zagrabu zluodja, ga je nesu gor za cjerku in ga je vargu s vso močjò dol po plazu, ki je tam za cjerkvjo, rekoč: »Kier vsi paklenski hudiči nas tùčejo, pujdi tudi ti jim pomagat!«

Se zastop' de buoga hudič, lesen, star in ves strohnjen, ne-le de njé šu pomagat tuč, ampak on sam se je raztuku na kosé dol po kamanju od plazu.

Kadar se je zvjedelo de mežnar je vargu zluodja dol v rupo in de zluodi je šu na kosé, se je vzdignila vsa vas pruoť Mraziču; ljudjé se njeso daržali plačani de Mrazič bi metù njih zluodja dol po plazu in dražiu vse paklenske zluodje takuò de bo muorla tarpjet vsa vaš zavojo njega.

Zbrala se je sosjednja in je obsodila mežnarja de muore previdat novega zluodja na

svoje speže. Mežnar se je muoru lepuò pobrat, in že drugi dan nest dol v Tumin mjero za novega zluodja.

Kadar za dva mjesca potlé, je njekšan rezijan parnesu marjin de žihar pridejo v Tumin po tega novega zluodja, Mrazič je šu v Tumin puonj. Kier njé imeu v gajofi še adnega krajcarja, in fabrikant mu njé teu pustit nest' zluodja na upanje, se je muoru povarnit' damù s praznim žakjam. Nobedan brjezen se nje upu mu posodit denarja de bi plaču zluodja, kier vsi so vjedli de ga zapije že dol gredé in de bo muoru zluodja pustit' tamdol. Kier si njé mogu druče pomagat', je odpeu edino kravco ki je imei tam v hljevu in jo je pejù v Tumin. Tamdol' je povjedu de denarja ne bo in je ponudu fabrikantu kravo za zluodja. Kadar je spoznù fabrikant de drugače ne bo plačan, si je obdaržù kravo in je pustiu nest' zluodja.

Mrazič je nabasu zluodja v žaki in jo je mahu z njim gor na harbatu, pruoť Barginu. Kadar je paršù v Bargin, je biu takuò trudan in lačan, de njé moguò vič naprej. Stopu je v Lazarjovo oštarijo, odluozu žaki tjà v kanton in ukazu pit' in jesti. Te stari Lazar, in njeke zeniče so radovjedno uprašali Mraziča, de kaj nese v žakju. On jim je odguoriu, de nese novega sv. Mihjela. Novica, de v ošta-

rji je sv. Miheu, je šla od ust do ust tjà po vas, in hmal je paršlo mlado in staro v Lazzarjovo oštarijo za videt tega novega briješkega sv. Mihjela.

Trkaj so berginci prosili Mraziča, de naj jim pokaže sv. Mihjela, de se je muoru podat'. Jim je jau, de naj paržgejo dvje svječe in de naj vsi dol pokleknejo. Potlé, ki so takuò stuorli, je lepuo sneu dol s glave klabuk, se je pobožno žegnu, je odvezu žaki in . . . bergincam se je parkazu uon s žakja te čarni zluodi s njega rogmì. Gor na tuole so vsi skočnil na nogé in vsak je popadu kar mu je paršlò pred roké: metlò, kùharinco, pihaunjak itd. in je začeu mlatit' buj ki je mogù Mraziča, ki jih je stuoru za norcà in jim je stuoru pokleknit pred zluodjem. Mrazič se je branu buj ki je mogù, je jemanejku, je klicu na pomoč sv. Mihjela, zluodja in vse svetnike, dokjer mu nje ràtalo, de je mogù vteč, ves rastučen in zgajžlan, ku Kristus na Veliki tjedan. Takuò zluodi je ostù v Bargine, pa Mrazič je leteu kar so ga nogé nesle pruoť Brjezjam. Tudi v Brjezjah velika zmešnjava, kadar je gor paršù brez jope, brez klabuka, ves raztrgan in razpraskan gor po gobcu in brez zluodja.

Brježenom je dau zastopit', de berginci nje so pustil nest zluodja gor v Brjezja skuozè

Bergin, kjer pravijo, de jim pošilja dol' tučo in de, kjer on ga je teu nest na vso silo, so mu vzeli zluodja, njegà pa stukli takuò, de si je kumic rješù živiljenje s tim, de jim je utéku. Mu njeso bli vjervali, če ga njeso bli vidli v takem stanu. Poslali so župana dol v Bergin, de bo vidu, kaj se je zgodilo.

Tamdol' so povjedali županu, de kakuò jih je Mrazič imeu za norcà in de zatuò so ga stukli. Prosili so ga, de naj le hitro nese iz vasi paklensko hudobo. Oštir pa je jau, de zluodi bo zastavljen dotuod, ki Mrazič ne plača, kar je snjedu in zapiu. In takuò de župan je muoru poprjet plačat ven s njegà gajofe Mraziču doug, za rješit' zluodja, ki je biu zastavljen, in potlé ga je zadeu in nesu damù.

Gor v Brjezjah je parteklà vsa vas gledat tega novega zluodja in vsi so pravli, de je zlò ljeuši ku te stari. Pa ta prava komedja se je začela, kadar so ga tjel' luošt gor v utar, pod nogé sv. Mihjela. Na nobeno vižo ga njeso mogli spraviti gor za tabernakul, pod sv. Mihjela, kjer (zluodi) je imeu previc debelo tisto part telesa, ki ljudjé narbuj pokrivajo in skrivajo. Nje bilo drugač, ku mu je odžagat adan kos, saj se ne bo vidlo, kjer zluodi je pruoit ljuden obrnjen. Pa nobedan nje teu stuort tistega operacija, takuò de župan se

je razjezu, je partisnu zluodja tjà k adnemu
čokù an mu jo je sam odžagu.

Takuò še puno ljet po njegà smarti, so
pravli o tistem županu, ki je zluodju r . . . od-
žagu in tistem mežnarju, ki je tega starega
zluodja vargu dol v rupo, tega novega pa zapiu
dol v berginski oštariji.

Ljetos te kličem »O žena«

(Narodna)

*Kam tuo puojde, kam tuò gré
naše to lãnskinje vesejé?*

— *»Lan' si po sejmah drinkala,
ljetos boš zibjel'co zibala.«*

— *»Lan' si mi obječu bjeli grad,
ljetos me njemaš še kam pejat.«*

— *»Lan' sem te klicu: »pojdi pit,«
ljetos te kličem: »poj dojit.«*

— *»Muoji ti lanskinji trakčiči
so ratali pouojčiči.«*

— *»Lan' sem te klicu: »o čečica,«
ljetos te kličem: »o ženica.«*

(Stara Plestiska)

NAŠE PRIPOVEDKE

Kakuò so kozé pregnale kralja Atilo

Po molitvi sv. rožarja so otroci vzeli vsak' svoj stolič in sédnili okuole velike pletenice graha (fižola). Stric Martin jim je biu objubu lepo pravco, če bojo kozlali grah. »Stric, povejte tisto od kralja Atila, ki je iméu pasji gobac in ki je trikrat zalaju prjet k'je spre-guoriu,« se je oglasila Toninca. »O ja, ja, o kralju Atili, ki ga je bila stuorla za norcà s kaznenikom pšenice tista slovenska kraljica tam v Landarski jami,« je zaueku Perinac.

Stric Martin je biu veseu, de njega nevuó-daci so daržali na pamet njega pravce, je na-basu fajfo, jo paržgau in potlé je začeu:

»Če bota brumni, in pridno grah kozlali, nacò vam povjem kakuò so kozé slovenskih pastiriu pregnale Atilo od Nediške doline. Kier kraljica Vida in njé ljudjé v Landarski jami, se mu njeso 'tjel' podat', se je Atila umaknu z njegà sudadmi dol na Laško. Kier pa je mislu, de v Landarski jami je skritih kaduò vje kulku ljudi in je vjedu, de gor po gorah se je skrivalo brez števila slovenskih pastirju, se je

bau, de kadar ušafajo kuražo, ga nevjedie napadejo in preženejo se dol' z Laškega. Zato je kvazu zazidat na skali pod Karkošan adan velik grad iz debelega kamanja. V tem gradu je postavu svoj »komando«, in iz tega grada je posilju njega sudade rupat gor po nediških dolinah. Iz tega grada je varvu, de slovenj ne bojo hodili po živeža dol na Laško, za de bi se muorli njemu podluoš' al pa umrjet' za lakotjo.

Sevjde, ubuozi Slovjenj njeso mogli daržat' tarduò na duzim: njeso mogli po živeža dol na Laško in so muorli živjet' njimar v strahu.

V takih stiskah je kraljica Vida sklicala veliko sosjednjo in vprašala ljudi, de kaj b'se imjelo stuort. Se poluoš' Atilu in ga z močjò pregnat' iz Karkoškega grada je bilo nemo goče, kier Atila je biu te narbuj močni kralj na svjete. In takrat je stopu naprej stari pastir Mateuž in je jau: »Atila je hudič v človješki podobi in hudiča se more pregnat' le s Božjò pomočjo. Tam nad Karkošam je Staragorà, na kateri je kapelica sv. Mihaela, ki je pregnù Luciferja iz nebes, Njegà muormo prosit', de nam pomaga pregnat Atilo še iz Karkoša. Mateužovo govorjenje je bilo vsim všeč, in sklenjeno je bilo, de za praznik sv. Mihjela, vsi slovenski pastiri muorejo na božjo pot k sv. temu Mihjelu na Staragorò in pejat' za sabò

vse kozé. In takuò se je zgodilo: Na praznik sv. Mihjela se je zbralo na Starigori vse puno pastirju in kozé viè ku Atilovih sudadu. Tri dni in tri noèi so molili na golih koljenah in prosili sv. Mihjela, de naj jim pomaga pergnat Atilo iz Karkoša. Na četarto nuoè, je Mateuž ukuazu pastirjem, de naj naj vsaki kozì parpnejò po dno lùèičò gor za rogé in de vsi, pastirji in kozé naj grejò za njim, in de vsak pastir muore nest s sabo sekiro al vile. Kadar je bilo vse parpravjeno, Mateuž se je lepuò žegnu in je šu naprej dol po robu, pruoť Karkoškemu gradu in za njim vsi. pastirj s taužintmi kozami, z lùèičò gor za rogmì, kukar kadar je precesja.

V tem času, dol v karskoškem gradu so jedli, pili in plesali; le vahte so hodile okuole grada in ga varvale.

Kadar so vahte zagledale tisto dugo precesjo lùèič, ki se je vila dol po host od Staregore, in v tamì njeso vidle družga ku rogé, ki so bli razsvjetljeni od lùèič, so silno prestrašene teklé v grad pravit Atili, de se bližajo sovražniki, ki imajo rogé. Atila je leteu gor na oknò, in kadar je zagledu vse tiste lùèi dol po hosti, in je vidu par vsaki lùèi po dva roga, se je takuò prestrašu, de je trikrat srepuo zalaju in je začeu vpit' takuò moènuò, de se je odmjevalo po vsi dolini. Pa tiste làjanje in

vpitje je prestrašlo kozé takuò, de so začele bazjat' tjé in sem po host', ku de b' znorjele. Kàmani so se tačil' dol po čelah in nazadnjo se host je začela gorjet'. Bilo je ku tu paklu, in Atila je prestrašen zapustiu grad s svojemi sudadi in teku skuoze Kararijo dol na Laško. Mislu je, de je paršlà pruot njemu velika armada ljudi, ki so imjel' rogé, in njé vjedeu, de so bli samuò slovenski pastirji s njih kozami.

Pastiri so že tisto večer paržgali grad. Vse je notre zgorjelo: ostali so le štirje ziduovi iz debelih kàmanu, ki se šelé vidjo dol na skali, pod Karkošom.

Takuò, s pomočjò sv. Mihjela, Atilu, kateremu se njé upu polouost nobedan na svjetu, so pregnale iz Karkoša kozé slovenskih pastirju, z Božjo pomočjo!

Drugi dan so se vsi pastirji zbrali na ravnici pri Nediži, blizu Karkoškega grada, in za pokazat' svojo hvaležnost Bogu za takuò veliko zmago, so sklenili zazidat na tistem mestu adno lepò cjerku na čast sv. Kvirinu, ki je patron žvine, za takuò skazat hvaležnost še kozàm, ki so pomagale pregnat Atilo.

Gor na Starigori pa so potlé zazidali, gor nad kapelò sv. Mihjela, še dno lepò in veliko cjerku na čast Matere božje. Atila se nje vič odtuod povarnu v naše kraje.

Sveti Kuzma in „Torke“

Na robu, gor nad našo vasjò, je bila v starih časih cjerku svetega Kuzma. To cjerku so podarili Turki, kadar so bli paršli rupat v našo daželo; šelè se vidi kamanje cjerkve na tistim mestu. To novo cejerku so potlé zazidali dol v vasi. Dandanašni poznamo sv. Kuzmo le po pravčah, takrat so ga naši očjuovi častili za patrona, in od vsjih kraju so ljudjé hodili na božjo pot gor k sv. Kuzmi, de jih obvarje od »Tork«.

»Torke« so bile čudne od zluodja zaudàne žene, ki njeso živjele po hostah in po jamah kakor Krivopete, ampak med ljudmì. Zatuò, za ljudi se bile še buj nevarne, kier so znale se takuò obnašat, de nobedan njé mogu spoznat' katera ženska je bila »Torka«. Živjele so od človješkega mesà: kadar je zmanku kajšam otročič al pa še tudi kajšan odrasčen, de go njeso mogli najt' ne živega ne martvega, so bli vsi prepričani, de ga je snjedla kajšna »Torka«. Zatuò so matera svarile svoje otročiče, de naj ne hodjo iz hiše po Avemarij, in tudi čez dan nikul sami tjà po puoju. Kadar kajšna krava je naenkrat zgubila mljeko, al nje mogla gor vstat' al njé tjela ostat' breja; kadar praseta je loviu karč, kadar kajšan človek

je postau čudan, de njé teu ne pit' ne jesti, so bli vsi prepričani, de tuò se je zgodilo zavojo »slabe uoč« al srjepega pogleda kajšne »Torke«.

Pruot' »slabemu pogledu« hudobne »Torke«, je njé bilo druge pomoči, kakor nest požegnavat otrobe, kruh,, srajco itd. k gospodu famoštru. Le žegan, če je bila Božja voja, je mogu pruoť slabemu pogledu »Torke« pomagat. »Torke« so dobro vjedele zatuò, in so špegale al kajšan hišnih ponese žegnavat kjek' k gospodu nuncu, za z njih pogledom podrjet muoč žegna. Za de se ne tuò zgodi, tisti, ki je nesu kjek žegnavat, je daržu lepuò skrito tiste ki je nesu; je šu naukuole, po poteh po katerih njeso navadno ljudjé hodili, za ne nobednega srečat, kier ne tjà gredé, ne sem gredé, njé smeu z nobednim spreguorit', kier če né, žegan je zgubiu svojo muoč.

V hišo bogatega in brumnega kumeta je bila, v stari časih, paršlà adna mlada in ljepa pétjarca prosit ubuojmé, prù kadar hišni so bili pri kosilu. Gospodar je ponudu tudi nji od tega, kar so jedli, in ona ju pru rada vzela in jedla: vidlo se je, de je bila zlò lačna.

Gospodar jo je uprašu, de zakì hodi okuole petjat' takuò mlada in zdrava in de zakì se ne prime kakega djela al pa ne gre služit. Ona mu je odguorila, de bi rada služila še samuò

za živež, brez plače, če bi jo kaduo vzeu za diklo. Gospodar ji je jau, de lahko ostane pri njemu, de živila ji ne bo mankalo in de, če bo vrjedna, ji bo dau tudi plačo. Onà je rada sparjela ponudbo in je ostala pri tisti hiši. In gospodar se njé grivu, kier je kmal spoznù, de takuò pridne ženske je njé bilo deleč na okuole.

Njeno obnašanje pa je bilo zlò čudno. Nobedan njé mogu zvjedet' kaduò je in odkode je. Vičkrat je kar na ljepim izginila po dvje, tri ure, in nobedan njé mogu zvjedet', de kjé je bila. Tudi ponoči je punokrat nje bilo v pastjej. Navadno kadar je paršlà, nje bila lačna in nje jedla s hišnimi. Tako čudno obnašanje je dalo ljudem cviblat, de bi ne ona bila kajšna »Torka« in zatuò so jo špegal' kode hodi in se je varvalj.

Tisti gospodar je imeu adnega čudnega sina, kateremu je bilo imé Kuzma.

Že kadar je biu otrok, mu njé mogla njega mati ne z ljepa ne s huda ukvazat' molit'. Nobedan ga nje mogu spraviti' v ejerku k maši al k žegnu. Kadar v hiši so se žegnili za moliti večerni sv. rožar, on je leteu tjà v kajšno drugo hišo. Očà je vičkrat zlomu šibo gor na njim, mati je nosila kruh in srajce žegnavat k gospuodu famoštru, pa nič nje pomagalo: ne očetova šiba ne famoštrovi žegni. Vsi so bli

prepričani, de je obsjenčan od hudiča. Za djelo pa je biu brdak. Dikla ga je imjela rada in po vasi so že guorili, de jo oženi.

Pa tudi mlademu Kuzmi se je zdjelo čudno obnašanje dikle. Po dné in ponoči jo je špegu, de kaj djela in kode hodi, in tudi on se je začeu bati, de bi ne bila »Torka«, trkaj buj, ki iz bližnjih vasi so hodile novice, de v teli al ti druzi vasi je zmanku kajšan otročič al so se zgodile druge nesreče. In se je začeu je bati. Pardàu si je kuražo, je šu k gospuodu famoštru in mu je povjedu za njega cviblanje o »Torki«.

Kuzma in gaspuod famoštar sta se doguorila, de famoštar pride v Kuzmovo hišo, kadar dikla bo sama tadomà. In rjes, famoštar je paršù kadar je bila sama dikla tadomà. Kuzma pa, brez nič povjedat ne famoštru ne dikli, se je biu skriu tjà za vintulo, za čuti in videti, kaj se bo zgodilo.

Kadar famoštar je paršù v hišo in se je zavišu, de dikla je sama, je hitro uon vzeu štolo in žegnano vodò, njek' pomolù in pokropiu diklo. Dikla je ostala brez nobedne moči, kakor zamaknjena. Famoštar pa ji je reku: »V imenu Božjem, ti zapovjem, de mi povješ al si ti rjes »Torka« in zakaj stojiš par teli hiši.« In takrat dikla se je vsa stresla in je odguorila famoštru: »Jest sem zarjes »Torka« in stor

jim v leti hiši zavojo Kuzme. Že vič mjescu čakam za ga poročit in potlé ga pohrustat'. Dotuod pa njesem moglà še stuort' tegà, kier Buoh nje še popunoma zapustiu Kuzme. Marija Devica je prosila zanj, kier Kuzma je vsako vičer gor v pasteji zmolu po adno »Češčenasio« na čast Marije Device. Če je biu še le enkrat pozabu, jest bi bila imjela dobro vičerjo in bi bila izginila iz tele hiše.« Takuo je odguorila dikla.

Kuzma, ki je čù vse tuole tam za vintulo, se je začeu trest kù šiba od samega strahù in je skočnu uon zad vintule in jo je udàru uon po vratih in tjà po host kù de b' strejali za njim. Torka tudi je zginila pred očmì prestrašenega famoštra, kakor de b' jo bila požgrla zemlja, in tudi famoštar je teku damù, ku de b' ga kajšan loviu.

Kuzma se njé vič povarnu damù. Povsod so ga iskali, povsod so povprašovali o njim: izginu je brez nobednega sledù.

Šelé puno ljet potlé, se je izvjedelo, de v njekšnim mjestu, v njekšnim Konventu ali Samostanu, je umrù adan velik spokuornik, kateremu je bilo imè Kuzma, in de tele spokuornik je djelu čudeže in de so ga posvetili in de sada je svetnik.

Njega vasniki so bli veseli, de imajo adnega vasnika svetnika in so zazidali njemu na čast

adno lepò cjerku gor nad vasjo. Po vsjih dolinah na okuole so ga častili za pomočnika pruoť »Torkam«.

Sada nje vič »Tork« na svjetu, ljudjé so pozabili na sv. Kuzmo in le še kajšna stara ženica vam zna povjedat' pravcu o njem, kakor je v telih bukvah pisana.

Črnovrski škratje

V starih časih je bilo po hostah in planinah okuole Črnogavrha vse pouno »škratou«, ki so nagajali ljudem in strašli pastirje.

Čerikovemu Tònčacu, ki je kuhu »kuotec« (vogje) gor v hosti, njé dau mirù ponoči adan škratac, majhan ku mačka. Njimar se mu je pljezu gor po kuoti in mu meliju prah in zemjò dol z njé, de Tònčac nje mogu par miru zaspat, kier je muoru njimar pokrivat, de mu ne kuota zgorì. Je preklinju škràtaca, mu je trucu, ga je prosu, de naj mu ne djela škode, je požegnavu, je moliu, pa nič njé pomagalo.

Njekšno nuoč, ga je prijela tajšna jeza, de je popadu an velik kruci in je lopnu škràtaca, ki je grebu gor na kuoti, s tajšno močjò, de kuota se je zasula in zgorjela. V tistim ognju je zgoreu tidi škratac, kier od tistega večera naprej ga njé bilo vič čut'.

Špeladovi so gor na Skalci pasli kozé in ponoči so jih zaperjali v kazon. Vičkrat se je zgodilo, de kadar zguoda so jih šli odperjat za de puojdejo past', v kazonu nje bilo kozé. Tele so parletjele, vse prestrašene šelé potlé, ki je sonce vstalo. »Ki more bit tuole«, so mislili. Nič njé pomagu močan kloštar, nič močna ključavnica. Kier si njeso mogli pomagat drugač', so šli k kaplanu tjé na Gorenjovas in so ga prosili, de naj jim pride požegnavat kazon.

»Njé potrjeba žegna,« jim je odguoriu kaplan, »zagvišno, de koze vozi škrat. Če bo tu špegal', bota vidli, de naprej gre tista kozá, ki ima rogé in zvončič in za jnò gredo vse te druge.. Škrat sedi med rogmì te parve kozé, in jih peje tjé v host.

Skrita se zvečer tjé za vrata kazona z adnim debelim kolàm in kadar, ponoč' kozé bojo tjele uon po vratah, zajmita s kolàm na vso muoč, med rogé te parve kozé. Nič se ne buojta, de ubijeta kozò; bota vidli, de škrat vam jih ne bo vič vozu. In Speladi so takuo stuorli. Kadar o punoči so začele kozé skakat' in blejat' kù de b' jih kajšan loviu iz kazona, je Špelad na vso muoč lupniu s kolàm med rogé te parve kozé. »Škrat je strašno zacvilu, pa od tiste noči naprej, nobedan škrat njé vič voziu Speladovih koz.

Sveti Anton opat prodan hudiču

Sada poslušajta tisto od sv. Antona opata, ki je biu od svojga očeta prodan hudiču že poprjet' k' je biu rojen, in kakuò sv. Anton se je rješü od hudiča.

»V času rimskih cesarju, sta živjela mož in žena, ki sta imjela dost' otruoek in sta bila saromaka. Za preredit' otročiče, mož je hodü »petjat'« od hiše do hiše.

Njekšan dan je sreču lepuò obječenega gospuoda, ki mu je jau: »Zakì hodiš petjat? Če ti mi daš, kar ti ne poznaš še, jest ti dan vse, kar boš imeu potrjebo za tvojo družino.« Mož, ki njé imeu nič, njé pomislu, de njega žena bo imjela otročiča in je podpisu karto. Tisti gospuod, ki je biu sam hudič, mu je napunu vse gajofe (žepe) z zlatniki in je izginu s tisto karto.

Petjar je šü veselo damü, je pokazu ženi zlatnike in ji povjedu, de mu jih je dau adan gospuod in de on je podpisu adno karto.

Žena je hitro zastopila, de tisti gospuod je muoru bit' sam zluodi in se je zgrozila. Kadar je paršü njé cajt, je porodila lepega in zdravega otročiča, kateremu je dala imé Anton.

Kadar Anton je gor zrastu, je videu, de vsakikrat, ki mati mu je kidala kühnjö (mi-

neštro) v skljedò, so se ji vlile souzè. Anton je teu vjedet, zakì je mati njimar žalostna in de zakì ji grejò souzé vsakikrat, ki mu daje jesti.

Mati mu njé tjela povjedat' on pa jo je trkaj silu, de nazadnjo mu je povjedala, de oča ga je biu prodau hudiču že prjet' k' je biu rojen.

Takrat Anton je vzeu palco v roké in je začeu hoditi po svjete, s troštan, de najde kajšnega, ki mu bo pomagu se rješit od hudiča.

Narpoprjet je šu k adnemu duhovniku in mu je povjedu, de kakuò se je bilo zgodilo z njim. Duhovnik mu njé mogu nič pomagat in ga je pošlju k škofu. Pa tudi škof mu njé mogu pomagat' in ga je pošlju tjé v Rim, k sv. očetu.

Sv. oča papež, ga je poslušu, je pomislu in potlé mu je jau: »Muoj sin, jest ti ne morem nič pomagat'; morem pa te posjat k adnemu svetemu puščavniku, ki ti bo znau povjedat' al si zapisan v božje bukva.«

Mali Anton je zahvalu papeža in je šeu iskat svetega puščavnika. Kadar ga je najdu, ga je prosu, de naj mu povjé, če je pisano njegovo ime v božjih bukvah. Sveti puščavnik mu je odguorju: »Počaki, de pride tist' angel, ki mi nosi vsaki dan kruh, s katerim se pre-

življam.« Kadar tist' angel je paršù, mu je puščavnik ukvazu, de naj upraša Gospuoda Boga, al je zapisano Antonovo imé v zlatih bukvah. Angel je sfarleu k Bogu in ga je uprašu, kar mu je biu ukvazu puščavnik.

Gospuod Buoh pokliče adnega družega angela in mu ukvaže pogledat v velike nebeške bukva. Tele je dougo časa obraču zlate karte tistih bukvi, pa njé najdu not' pisanega Antonovega imena. Angel potlé je tuò povjedu puščavniku, de Antonovega imena njé pisanega v nebeških bukvah. Anton se je razjoku, je vzeu palco v roke in je začeu hodit skuoze nove dažele.

Potlé, ki je hodiu že vič ku adan mjesac, je tu adni hosti sreču adnega »tolovaja«, ki ga je teu ubit' in snjest' za večerjo. Nesrečni otrok je trkaj joku in prosu, de tolovaj se ga je usmilu. Mu je povjedu za njega storjo. Tolovaj mu je dau vičerjo in ga je luožu ob nuoč. Drugo jutro mu je pokazu pot in mu je jau: »Čez tri mjesece boš srečiu adnega muojga brata, ki je hujši ku jest. Kadar ga zagledaš od deleč, varzise na koljena, prosi ga usmiljenja in povejmu tvojo nesrečo.«

Po družih treh mjescih hoje, je Anton od deleč zagledu adno hišo v hosti, ki je bila takuò vesoka, de se jo je vidlo vun čez drjevje. Začu je tudi strašna šumenja in hreščanje dr

jevja, ku de b' se bližu močan vihàr. Zagledu je tudi strašanskega tolovaja, ki mu je teku pruoť s tajšno silo, de drjevje je hreščalo in se lomilo pred njim: Že od deleč je tolovaj s strašnim glasom rijù: »Dobro, de si paršù v moje roké: nacò te spečem na žerjavci in bom imeu dobro vičerjo.«

Anton se je vargu na koljena, je začeu ga prosit usmiljenja in mu pravit' njega štorjo. Tolovaj se je usmilu, mu je dau vičerjo in ga luožu obnuoč. Drugi dan mu je pokazu pot in mu je jau: »Čez tri mjesce srečaš muojga tega narbuj dujega brata. On je »Mataj«. Kadar ga boš videu že od deleč, dol poklekni, gor vzdigni roké, prosi ga za usmiljenje, povejmu za tvojo nesrečo in reči mu, de sem te jest pošjù. Muoj brat »Mataj« je zluodju zet, in ti bo vjedeu povjedat' vse, kar imaš stuort za tvoje dobro.«

Čez tri mjesce je Anton zaljezu v čarno host, kjer je imu Mataj svoj brlog. Mataj je hitro začu človješke mesuò; je zapustu njega jamo in je začeu lomit' pruoť Antonu. Kadar je Anton začu, de se bliža »huda ura«, je stuorju, kakor mu je biu povjedu tolovaj: je pokleknu, prosu usmiljenja in mu povjedu, da ga je pošlju njega brat. Mataj je teu že zadušit Antona, pa kadar je zagledu suzé v njega očeh, se je usmilu čez anj, ga je vzeu v naruočjé kakor otročiča in ga je nesu tje v njega

jamo. Tam mu je povjedu, de je zluodju zet, in de more stuort z njim ka čé. Mu je dau vičerjo in ga je déu spat. Ponoči je paršù njega tast hudič in Mataj ga je prosiu, de naj peje Antona dol v pakù, de pregleda al je pi-sano njega imé v paklenskih bukvah, de ga zbrise. Hudič njé teu vjedet za tuole in sta se začela huduò kregat med sabo zet Mataj in hudič tast.

Drug' dan tast se je le podau in je pelju Antona v pakù. Poprjet ku sta šla, je Mataj po skriuš' parporočiu Antonu, de s tisto potjo naj pogleda tudi kajšan prestor mu je njemu prpravu dol paklù njega tast.

Kadar sta paršlà, je poglavar od hudičeu, sklicu okuole sebe vse zluodje an jih je uprašu, de če je kajšan od njih zapisu Antonovo imé v te čarne bukva. Takrat je skočiu gor adan majhan zluodjac, razkačan ku saršen, takuò, de so mu šli plameni iz ust, kù šljeve, in je srepuò zakruliu: »Aha! ti bi teu sada pustit' tisto dušo, ki sem jo jest z muojm kuštom zaslužiu.« In je začeu strašan kreg med hudiči zastran Antona. »Kaduò komändira tlé notre?« je zakroku poglavar od hudičeu. »Tle ukvažem samuò jest: jest sem poglavar, parnes' hitro tisto karto, ki ti je podpisu Antonu očä.« »Ti je ne dam,« je zacvilu zluodjac. Poglavaru so svižgali plameni po ustah, očeh, ušesih od jeze.

Je zgrabu tistega neubugljivega zluodjaca in ga je stjaču v kotù gorečega oja. Zluodjac se njé ku smeja, kakor de b' hladiu v marzli vodi. Še buj razkačan poglavar, ga je stuoru zaprjet v paržgano peč (foran).

Se tuò njé nič pomagalo: zluodjac se je režu in kazu jezik svojmu poglavarju. Todà poglavar je ratu ku de b' znareu od jeze; je ukvazu tim narhujšim zluodjem, de naj zvežejo neubogljivega zluodjaca gor na tisto pastjejo ognjenih nuožeu, ki je bila parpravjena za njega zeta Mataja. Zluodjacu je paršlò slabò, kadar je ču, kaj ga čaka in je hitro dau Antonu tista presneto karto, katero je biu podpisu njega očà, poprjet', ki se je biu on rodiu. Anton jo je hiteu razprat in je vargu kosčiče tje v tist ognjeni foran, de so se zažgali. Poglavar pa je s svojemi čarnimi parkji zbrisu Antonovo imé iz črnih paklenskih bukvi.

Potlé, ki ga je paklenski poglavar spustiu von s paklà, se je Anton povarnu tjé v Matajovo jamo in mu je povjedeu, kaj je videu not' v paklu.

Kadar je Mataja slišu, de kajšno pastjejo mu je njega tast parpravu tam v paklu, se je takuò prestrašu, de se je spokoriu za vse njega hudobinje in je za tri dni umrù od samega strahù. Sv. Anton je videu kakuò so angelci

nesli njega dušo v nebesa in je podkopy njega truplo tam blizu tiste jame.

In sv. Anton se nje vič povarnu na duom svojega očeta, ampak je ostau do svoje smarti v jami renkega Mataja, ki ga je biu rješü od zluodja, kateremu ga je biu prodau njega očã. že prjet, k' se je biu rodiu. Djelu je veliko pokuoro in nuoč in dan je molù, de je daržù deleč zluodje, ki so ohajali okuole tiste jame in še posebno tistega malega zluodjaca, ki se nje mogu pozabit', de kakuò mu je bila ukra dena Antonova duša. Postau je velik svetnik in sada ga po vsim svjete časté za svetega Antona opata.

(Povjedu A. Cedarmac)

Za smeh in za res

Kakuò je Žefa Blasčičjovega vozilo

Vanae Tonu, Petar Polišnjaku in Pepo Mihjelu z Topoluovega, so imjeli za pejat uolé na targ sv. Martina v Čedad in so prosili Žefa Blasčičjovega, de naj jim pomaga jim pejat in da jim bo djelu za mešetarja. Tega povabila je biu Žef takuò veseu, de tisto nuoč

prjet še spat' njé mogù: po rjedko mu je par-
šlà parložnost kjek' zaslužít in se ga napít'.
Ženà mu je zatrucala, de ji muore parnest an
ljep facou (ruto) za gor na glavò in on ji je
pru rad obečù, kier še njegà je bilo špot, de
njegà Marijanca je muorla hodít k maši s sta-
rim in poglodanim facuolom gor na glavi.

Tisto jutro je vstù zlò zguoda, je objeku
te narljeuš gvant, je luožu gor na glavò njega
te zeleni klabuk in gor na klabuk rep te zad-
nje breberce, ki je biu ujeu gor pod Planjavo;
je hitro pobleuku močnik, ki mu je bila sku-
hala njega Marijanca, je vzeu palco in je teku
dol na patok, kjer so ga že čakali ti druží
trijé z voli.

Po poti, je Žef hodù od dnega do družega
in z palco potùku tiste vole, ki so imjeli manj
sile ku on za prit dol na targ. Dol na targu
je bilo tist' dan vse puno žvine in ljudi. Žef
se je hitro luožu na djelo: parjeu se je nek-
šnega kupcà iz Remanzaga, in trkaj je s svojim
jezikom (pou po laško pou po slovensko) la-
skotù okuole njegà, de tele je kupu in lepuò
plaču vse tri vole. Vsi trijé Vanac, Petar in
Pepo, so bli zadovolni z Žefovo meštarijo,
narbuj pa je biu zadovoljen on, kadar so mu
naštjel gor na rokò nič manj ku pet goldinarju.

Narpoprej so šli v oštarijo pit' in potlé
vsak po svojih opravilah. Dogovorili se se za

se znajt' opudné pri »Janezu«, za iti vsi skupe damù.

Z petimi srebarnimi goldinari v gajofi, Zefu se je zdjelo, de je velik gospuod, in kadar je hodù gor in dol po Čedadu, mu se je zdjelo, de ga vsi gledajo od nevošljivosti. Prvo rječ, je teu kupit' facou za Marijanco, buhobar' prit' damù brez facuola. Vstopu je v to narbuj veliko butigo gvanta, in vebrau te narljeuši facou, takuò de še butigir ga je začudeno pogledu. Nič manj ku tri goldinarje je dau zanj. »Pa naj bo, saj Marijanca ga je vrjedna,« je jau.

»Ta druga dva goldinarja bosta pa za mé,« je doluožu. Spuomnu se je, de v njeki oštariji, tam na Mažerskih vratah, prodajajo tisto dobro vince, ki ga je piu tenčas, ki je biu šu sječ travo v Fuojdo. Ukvaže pou litra, potlé še pou in takuò naprej, de ušesa so mu gorjele in oči se svjetile. Kadar je pogledu gor na uro, ki je tikotakala tam na zidu, je zagledu, de so že dvje popudan in se spuomnu, de opoudan bi biu muoru bit pri »Janezu«. Je hitro skočù na nogé, plaču in teku k »Janezu«. Tam nje najdu vič Topoluovcu in jo je muoru lepuò mjeriti sam, par nogàh, gor po cjesti pruo duomu. Popito Fuojske vino mu nje pustilo hodit' ravno in, za se ne znait' v kajšnim jarku, je skarbeu hodit gor po sred ejeste, če-

tud je bilo luže do koljena. Gor pri Muostu je biu že trudan in ves potàn. Je pobrau iz gajofe vse petice, ki so mu bile še ostale od petih goldinarju. Prerajtu je, de jih je glih še za dno bučo in je kuražno stopu v oštarijo, je vargu tjà na oknò klabuk z repom brebercinim in ukvazu bučo. Glih še tista buča mu ga je mankala za de postane popolnoma »koražan«. Kier gajofa je bila prazna in sonce je že šlò za brjeg, se je odloču za iti naprej. Če palco je biu pozabu že dol v Čedadu, tlé je pozabu še klabuk. Sam buoh vjé kakuò se je parvljeku gor do Kosce v tajšnim stanu, ponoč in po tajšni poti. Biu je takuò zmartran, potàn in ves od luže, de njé mogù naprej. Je vstopu not' v oštarijo in se vargu tjé na klop, ku krepano prasé. — »Parnesiga adan liter tegà narbuojšega«, je ukvazu oštirju, kakor de b' imeu puno gajofu sudu. Rjes de ga je biu potrjeban, saj je biu takuò trudan, de nje mogu na nogah stat'. Če oštir ga nje biu silu, de naj gre vuon, kier je bila ura zaprjet, še na pamet mu njé blò paršlò za iti naprej. Kadar oštir ga je spuomnu, de prjet je potrjeba plačat', se je potipavu po gajofah in kjer so bile vse prazne, je vargu tje na mizo Marijancin facou, ki je veljù 3 srebrne goldinarje, rekoč: »Na, jest njemam nič družega!«

Adno malo po koncu adno malo po vsih štjerih, je le paršù k Klodicom brez velikih nesreč. Tam je vse spalo; po nobednim oknù se njé svjetila luč. Kaj je meu stuort'? Je lepuò dol sljeku jopo, je legnu tjà pod njekšno prjesko, je luožu pod glavò jopo in je zaspau. Ponoč je porosilo adno malo dažà in mraz ga je pretresu, in se je strezneu za tulku, de je vjedu kì djela in ki govori.

»Nu, in s kajšno imam prit damù v telim stanu: trudan, brez klabuka in ves od luže?« se je uprašu Žef. »Kaj poreče Marijanca, kadar me zagleda in kaj porecé, kier ji njesam parnesu objubljenega facuola. Adna tajšna mi se njé še ankul zgodila!« Kadar je šu skuoze Seucé, je premišljavu, de kakuò se bo izgovarju pred Marijanco. Še na pamet mu njé paršlò, de dol k' je ležù, je pozabu še jopo gor pobrat! In mu je paršlò na pamet, de pravjo, de vičkrat gor čez Jelo, kajšnega vozi po noči. »Kaj, ku bi tudi jest se pustiu vozit?« In iz Jele jo mahne čez Ognjisča, tjé do Lukecove fudre (kazona). Se je spljezu gor na senik, je legnu na senuò in adno malo pospau.

Kadar se je začeu djelat' dan, se je počasi pobrau tjé čez Korice pruot duomu.

»Kode si hodu, de si takuò od luže, brez klabuka in jope?« ga je uprašu Ivan Lukeu, ki je šu ob tisti uri s košan po listje v Fu-

dro. — »Celò nuoč me je vozilo tjé po hostah, vse mi je pobralo in zahvalit' muorem Bogà, de sem ostù le žiu,« mu je odguoriu Žef.

Marijanca, ki njé vso nuoč zaparla oči, de kaj se je zgodilo njé Žefu, se je parjela za glavò, kadar ga je zagledala. »Muoj Žef, muoj Žef! kaj se t' je zgodilo?« je jočé zaupila. »Oh muoja Marijanca! Zahvali Bogà, de sem paršù živ damù, ves sem zmartron, ku Kristu, kadar je biu gajžlan, le še žiu sem ostù; in vse mi je pobralo: goldinarje, tvoj facù, ki je koštù tri srebrne goldinarje in je biu takuò ljep, de v Tapoluovim ga njeso še vidli tajšnega, klabuk, jopo, vse mi je porupalo,« je hiteu pravit' Žef. Ubuoga Marijanca se je zgrozila, kadar je čula vse tele reči, je na glas jokala in je upila: »Oh buogi muoj Žefič! Saruota, kaj te je točàlo: pusti, naj gredò goldinari, klabuk, jopa in še bargeske, če so ti blé šlé; le ti, de si paršu žiu damù! Ankul vič te ne pustim brez mene po svjete!« Vsa vas njé guorila od družga tiste dni, in Žef je muoru vsjem natanko pravit, de kakuò ga je tisto nuoč vozilo, in spruot' je muoru izmišjovat, kar je pravu.

Resnice, de ga je vozilo Fuojske vino, njé nobednemu povjedu!

»Oj le lan' san se oženu«

(Narodna)

*Oj le lan' san se oženu,
san si vzeu 'no lejdek ženo.
Ta-la žena mi je umarla
na otroški ti pastejci:
nič mi druž'ga mi pustila
ko 'dno djete majhano.
Bjel'ga krùs'ca mi nejče jesti,
podojit ga njema kaduò.
Jest grem klicat mojo ženo
tjé na britof žegnani:
»Žena moja, vstani gori,
pa mi dijete podojiš!«
— Jest ne morim gore vstati,
kier me zémja dol tisčì.«
— Obarni se pruoti duomu,
tuoje djete je dojeno;
ga j' Marija podojila,
usmiljen Jezus ga ziba.«*

(Stara Mersinska)

UGANKE

1. Sovražniku njesam še nikul nič slabe storiu, parjatela pa sem marsikajšnega zvarnù. Kaduò sem?
2. Jest sem takuo dobar, de ga nosem; za lon pa me po tleh meče; jest pa vsedno ostanem njega prijatelj. Kaj je tuò?
3. Jest sem čudan popotnik: tečem dol pruo in vseno pridem na varh.
4. Mati zakopana, oča obješen, sin po svjetu hodi in ljudi moti.
5. Mati stoji, sin visi, nevuod pa teče.
6. Če me ni, me želi, če me udobi, me uduši.
7. Če ga premagam jest, ostaneva obà po koncu, če premaga on mene, pa pade z mano vred.
8. Nedužan sem biu obješen, popeštan in zapart; kadar so me izpustili, sem postau velik grješnik, pa vsedno se me vsi rad imjeli in me vabili na ojceta in na veselice.

TRENO ZA PAKÙ

Ali vješ, da je na svjetu uläk, ki peje tu pakù?

Kedaj odpeje?

Odhod: Usäk moment, kadar začneš vozit svojo bičikletu po tisti pot, ki jo kristjan ne sme hodit.

Prihod: Ko si ta narmanj misliš.

Kaj košta?

I. klas: tisti, ki delajo uojškè an sejejo smart, bolečine an mizerije.

II. klas: brezbožniki, materialisti, indiferentisti.

III. klas: izkoriščevalci, brezsarčeneži, tisti, ki so imjel nebesa na zemlji.

A v i z o

Ni potreba prenotat! Usàk ušafa prostor, ki ga zbere. Valiž an drugih reči, ni potrjeba za sabo nosit, ker ušafaš vse tam, kar je potrjebno za ne umrjet an za tarpjet za njimar!

REŠITEV UGANK

1. vino; 2. vino in pijanec; 3. vino, garlo, glava;
4. venjika, grozdje, vino; 5. venjika, grozdje, vino;
6. pijanec in vino; 7. človek in vino; 8. grozdje, vino.

PRAKTIČNI MIGLJAJI

PRAVA MERA: Gospodinje začetnice imajo dostikrat težave, če hočejo pri kuhanju pogoditi pravo mero. Največkrat merimo kuhinjske pridatke z žlico. Velika zvrhana žlica sladkorja tehta 5 dkg; moke pa 3; presnega masla 6. Veliko jajce tehta 6 dkg, malo 5. Za poln krožnik juhe računaj na eno osebo veliko pest riža. Zdroba ali ječmena po eno zvrhano žlico. Na dva do tri litre juhe daj pol velike žlice soli.

SIR OSTANE SVEŽ, če ga zaviješ v cunjо namočeno v slano vodo.

TOBAKOV DIM preženeš iz sobe, če postaviš v zakajeno sobo škaф vode.

ŠKAF SE NE RAZSUŠI, če ga od zunaj in na dnu namažeš z gorkim lanenim oljem.

SUHO ZELENJAVO OSVEŽIŠ, če jo položiš eno uro v mrzlo vodo v kateri je sok ene limone.

LIKALNIK OBDRZI GORKOTO dalj časa, če ga polagaš med likanjem na opeko.

MOKER DEŽNIK se najbolj posuši, če ga napol odprtega povezneš z ročajem proti tlem.

NIT VTAKNEŠ najbolj hitro v šivanko, če jo do ušesa zabodeš v bel papir. Za slabovidne!

KRPAJ NOGAVICE z volno tako, da isto najprej opariš s toplo vodo; če ne, se bo pri pranju volna skrčila in okoli zakrpanega mesta bo nastalo vse polno lukenj.

MADEŽE OD KAVE očistiš, dokler so še sveži, z milomo in sodo. Pomaga tudi limonov sok.

MADEŽE OD BLATA IN PRAHU pusti, da se posušijo, nato jih zmencaj. Lise v blagu pa odstraniš z vlažno cunjico ali krtačo.

KAKO POSTANEŠ PRILJUBLJEN

1. Imej resnično in globoko zanimanje do drugih.
2. V občevanju imej vedno nasmeh na licu.
3. Bližnjega pozorno poslušaj in spodbujaj ga, da govori o sebi.
4. Govori o tem, kar bližnjega zanima.
5. Govori tako, da zbudiš v bližnjem občutek njegove pomembnosti.
6. Pomni, da je bližnjik vesel, če poznaš njegovo ime in njegove družinske razmere.

Luč

O joj! —

*kako so slepi tipali,
da bi do njega se pritipali
in ga prosili, naj jim luči da.*

*Takrat iz ran je padel svetel sij
in zasvetile so se jim oči,
da v luči so zagledali
Boga.*

Vital Vodušek

Prijatelj in senca

*Prijatelj senci tvoji je enak,
ki zvesto za teboj se vije,
dokler ti sreče sonce sije;
a ko se pripodi oblak,
ko sonce ti zagrne mrak,
se tudi »senca« tvoja skrije.*

Simon Gregorčič

Za slovo

Prebrali ste »Trinkov koledar«. Razgrnila se je pred vami preteklost naše domačije, odprla lepota njenega svetà. Zadonele so domače pesmi, prisluhnilo ste starim pripovedkam in šegavim pravljicam z naših grap in gor. Pogledali smo za našimi po svetu. Vse pa nas družijo veliki duh moža, ki je bogati zaklad uma in dela dal svojemu rodu in zemlji — Trinko!

Ta duh naj vas krepi tudi v novem letu 1956, ki naj bo vsem srečno in blagoslovljeno!

K A Z A L O

Stran

Leto 1956	4
Koledar	6
Iz Trinkove pesniške zapuščine	30
Mrvice iz domače zgodovine	33
Gremo domou	42
PO NAŠI DEŽELI	
Pojdimo v Rezijo	43
Krajepis	43
Venconska znamenitost: Mumije!	44
V rezijanski dolini	47
Težko življenje Rezijanov	53
Ljubezen Rezijanov do rodne zemlje	55
Narodni ples	59
Rezijani in rezijanski jezik	60
Čuj, ti uoslič moj (stara božična)	64
Landarska jama	66
Stara božična pesem	80
Naši možjé - Jakob Štelin	83
NAŠI PO SVETU	
Minatorska boljezem	89
Svet v številkah	95
Pregovori	96
PRAVLJICE	
Kakuò se je Marin Lesjaku navadu snubit'	97
»Buoh puj pred vami in za nami«	103
Pravca od briješkega zluodja	105
Ljetos te kličem »O ženac«	110
NAŠE PRIPOVEDKE	
Kakuò so kozé pregnale kralja Atilo	111
Sveti Kuzma in »Torke«	115
Črnovrski škratje	120
Sveti Anton opat prodan hudiču	122

ZA SMEH IN ZA RES

Kakuò je žefa Blasčičjovega vozilo	128
»Oj le lan' san se oženue« (narodna)	134
Uganke	135
Treno za pakù	135
Rešitev ugank	136
Praktični migljaji	137
Kako postaneš priljubljen	138
Luč	139
Prijatelj in senca	139
Za slovo	140

uff. sup.

TRINKOV koledar
inv.št:

5441